

Bakalářská práce

2009

Markéta Bumanová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**PROČ SE LIDÉ ROZHODUJÍ PRO PŘEDČASNÝ
STAROBNÍ DŮCHOD**

Vedoucí práce: Mgr. Jana Šimečková

Autor práce: Markéta Bumanová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3. KS

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. června 2009

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Janě Šimečkové za metodické vedení práce, cenné rady a připomínky a konzultantovi praktické části RSDr. Jánů Mišovičovi za hodnotné rady. Mé poděkování patří také vedoucímu důchodového oddělení panu Janu Řihoutovi a ředitelce OSSZ České Budějovice JUDr. Miluši Stehlíkové za cenné rady a pochopení.

OBSAH

ÚVOD:	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 SOCIÁLNÍ STÁT	8
1.1.1 Sociální politika, její principy a nástroje	9
1.1.2 Sociální zabezpečení	10
1.1.3 Důchodové systémy	14
1.1.4 Důchodové pojištění	15
1.1.4.1 Historie – první republika	15
1.1.4.2 Roky 1948 – 1995	17
1.1.4.3 Současná úprava	22
1.2 POPIS STAROBNÍCH DŮCHODŮ	23
1.2.1 Starobní důchod § 29	24
1.2.2 Starobní důchod § 30	25
1.2.3 Starobní důchod § 31	26
1.3 PODMÍNKY ODCHODU DO DŮCHODU – PRÁVO A NÁROK	27
1.3.1 Hodnocení dob pojištění	28
1.3.2 Dávková formule	31
1.4 VÝPOČET DŮCHODU	32
1.4.1 Výpočet řádného starobního důchodu – muž	34
1.4.2 Výpočet řádného starobního důchodu – žena	34
1.4.3 Výpočet předčasného starobního důchodu – muž	35
1.4.4 Výpočet předčasného starobního důchodu – žena	36
1.5 SCHVÁLENÉ BUDOUCÍ ZMĚNY V ZDP	37
2 PRAKTICKÁ ČÁST	41
2.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	42
2.2 SHRNTÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ	47
3 ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ	48

ÚVOD:

Tato práce je koncipována jako pohled na minulé, současné a budoucí možnosti odchodů občanů České republiky do starobních důchodů. Podrobněji se zaměřuje na dnes platnou legislativu a nastiňuje budoucí změny. Jejím cílem je především zmapování rozsahu a možností, které lze nabídnout klientům a žadatelům také o tzv. *předčasný starobní důchod*. Tato práce se snaží dát alespoň částečnou odpověď na otázku, zda vůbec předčasný důchod nastupovat či nadále pracovat.¹

Pro zachycení současné situace v oblasti důchodového pojištění čerpám z dostupné evidence Okresní správy sociálního zabezpečení v Českých Budějovicích (dále jen OSSZ) a z celorepublikové evidence České správy sociálního zabezpečení v Praze.

Úvod své práce jsem zaměřila na popis sociálního státu a sociální politiky. Historií důchodového pojištění ukazuji vývoj systému od první republiky, přes období let 1948-1995, až po poslední úpravu důchodového zákona z roku 1995, která je platná i v současné době. Dále uveřejňuji připravovanou reformu důchodové problematiky, která v současné době prochází čteními v parlamentu Poslanecké sněmovny ČR.² S podstatnou změnou důchodového zákona se počítá nejdříve od roku 2010. Popisu změn navrhovaných vládou je věnována samostatná jedna kapitola této práce.

Vzhledem ke skutečnosti, že odchod do předčasného starobního důchodu je pro všechny žadatele spojen s poklesem životního příjmu, je součástí této práce několik příkladů výpočtu předčasného důchodu – mužů i žen s průměrnými příjmy. Otázky typu: „Kolik budu brát?“ jsou jednou z nejčastěji pokládaných a nejobávanějších dotazů mých klientů.

Co se týče zdrojů, ze kterých jsem čerpala, měla jsem dosti omezené možnosti. Pasáže týkající se historie jsem čerpala z velké části ze starých zákonů a nařízení,

¹ V současné době pozorujeme trend neúměrného zvyšování procenta poživatelů důchodů oproti procentu aktivně činných pojištěnců (více viz příloha tabulka I).

² O reformě důchodového systému se hovoří již několik let, postupné změny byly naplánovány již od r. 2007, avšak v současné době probíhají spíše její dílčí úpravy.

kteřé jsou k dispozici pouze na OSSZ, protože tyto směrnice byly většinou určeny pro vnitřní potřebu dané instituce. Právě díky těmto zdrojům, jež nejsou veřejnosti běžně k dispozici, může být tato práce přínosem pro další výzkumy či srovnávání. Ostatní podklady jsem čerpala hlavně z knih JUDr. Šantrůčka, kolegy z ČSSZ Praha a pánů JUDr. Voříška a JUDr. Příba pracujících na Ministerstvu práce a sociálních věcí. Obecně jsou pro laika zdroje týkající se důchodové problematiky dosti neúplné a nepřesné, většinou musí hledat ve velkém počtu literatury.

Podkladem pro praktickou část mé práce je vlastní dotazníkové šetření na OSSZ České Budějovice. Součástí dotazníkového šetření je snaha o zmapování názorů klientů, kteří se zajímají o odchod do předčasného starobního důchodu nebo si již o předčasný důchod přišli požádat přímo na OSSZ. Cílem tohoto šetření je zjistit, do jaké míry žádají klienti o předčasný starobní důchod kvůli vyřešení nějaké životní krize (nezaměstnanost, zdravotní stav,...) nebo naopak kvůli možnostem věnovat se naplno svému osobnímu životu (rodině, pěstovat koníčky, zlepšit svůj zdravotní stav,...).³

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila také z důvodu, že i po 10 letech praxe v důchodovém pojištění mám stále pocit, že otázka důchodů je velkou skupinou lidí vnímána jako okrajová otázka. Část mých klientů například odmítá být nazýváno „důchodci“. Navrhují, aby *důchodová dávka* byla přejmenována na *rentu* a oni sami byli podle toho nazýváni. Někdy je těžké jim vysvětlit, že mohou být hrdí na to, že splnili nelehké podmínky odchodu do důchodu a tento si mohou nyní zaslouženě užívat. Při své práci nemám dostatek časového prostoru řešit s lidmi jejich životní starosti. Dotazníkové šetření tento nedostatek do jisté míry zaplnilo.

Tato práce si neklade nárok na podání vyčerpávajících informací o zvoleném tématu. Vychází z dostupné literatury a spíše ukazuje postupný vývoj v oblasti důchodového systému v České (Československé) republice.

³ Jinou věcí je reakce vlády, která je – vzhledem k populačním změnám v ČR – nucena vypracovat reformu důchodového systému jako celku, jejíž nedílnou a podstatnou součástí je navýšení věku nástupu do řádného starobního důchodu.

1 Teoretická část

1.1 Sociální stát

V nové historii vývoje společnosti se setkáváme s pojmem *sociální stát* nebo také *stát blahobytu* („welfare state“)⁴ jako typ silného sociálního státu. Typologie „welfare state“ se nejčastěji rozděluje na dvě myšlenková pole: Titmussoův model (reziduální, pracovně výkonový a nedistributivní) a Esping-Andersenův model (liberální, konzervativní a sociálně demokratický)⁵. Odborníci se dodnes nedokáží shodnout na přesné definici tohoto slovního spojení, ale vyjádřili podstatu sociálního státu tak, aby se v zákonech, chování institucí a v myšlení a jednání lidí prosadila myšlenka, že podmínky, ve kterých lidé žijí, nejsou pouze jejich záležitostí, avšak také záležitostí státu a stát přebírá v určitých situacích odpovědnost za své občany.

Sociální stát je postaven na dvou pilířích – na myšlence jedince zavazujícího se k účasti na zvládnutí svého vlastního života a současně na ideji společnosti, institucí a skupin lidí, kteří by byli ochotni a schopni pomoci jedinci, který v určitých životních okamžicích není schopen pomoci si sám. „Úlohou sociálního státu je pečovat o zabezpečení lidsky důstojného života (existenčního minima) pro každého. Pojem „sociální“ zavazuje stát, aby v určité formě zabezpečil občany při základních rizicích života, tedy v nemoci, při pracovním úrazu, nezaměstnanosti, invaliditě a stáří.“⁶

⁴ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2002, str. 215. ISBN 80-7178-549-0.

⁵ Srov. Francová, H., Novotný, A. *Sociální politika v základech*. Praha : Triton, 2008, str. 97-99. ISBN 978-80-7387-125-3.

⁶ Gregorová, Z. *Důchodové systémy*. Brno : Masarykova univerzita, 1998, str. 36. ISBN 80-210-2003-2.

1.1.1 Sociální politika, její principy a nástroje

Pojem „sociální“ se pojí také s pojmem důstojnost člověka, aniž by ústava nebo jiný zákon definoval, co se tímto pojmem přesně rozumí. Obecně řečeno, je zde požadavek, aby život každého člověka splňoval určité normy přijatelné pro danou společnost. „Stát je – ať už v jakékoli podobě, kdykoli a kdekoli – subsidium, tj. pomocný a ochranný orgán osob, které jsou na něj odkázány. ... Stát tedy není ani stát – noční hlídač, který chrání občana jen před krádeží, vraždou a porušením smlouvy, ani všudypřítomné monstrum, jehož služby jsou konstitutivní podmínkou individuálního rozvoje, jež by tak bylo ne pomocným a ochranným orgánem, ale náhradou individuálního života.“⁷ Nenechat člověka živořit v bídě, ale také neparazitovat na sociální spravedlnosti. Tomuto zneužití by měla zabránit sociální politika.

Sociální politika ve své podstatě pomáhá čelit ekonomickým a sociálním nebezpečím, které mohou jedince v životě potkat. Jedná se o cílevědomou činnost subjektů - státu a jeho orgánů, zaměstnavatelů, odborů, obcí, občanských a jiných iniciativ, náboženských společností, rodiny i jedinců, která směřuje k vytváření vhodných podmínek pro všestranný rozvoj jedince. Základní principy sociální politiky jsou *sociální spravedlnost, solidarita, subsidiarita a participace*.⁸

Výše uvedené principy se snaží sociální politika uskutečňovat pomocí několika nástrojů. V první řadě jde o právní předpisy, kde jsou uvedena práva a povinnosti občanů. Základním dokladem je Ústava ČR, ze které vychází ostatní zákony.

⁷ Spieker, M., *Sozialstaat, Menschenbild und Sozialstaat, Die soziale Dimension Europas, Der ruiniöse Sozialstaat*. Freiburg : Verlag Herder, 1995, str. 41. ISBN 80-85795-26-4.

⁸ *Sociální spravedlnost* je vnímána jako měřítko mezilidských vztahů, za základní mravní a náboženskou hodnotu. Nejčastěji je rozdělována na systémy utilitarismu a rawlsismu. *Princip solidarity* je postaven na myšlence člověka jako společenské bytosti, a proto je vždy a za všech okolností do určité míry odkázán na druhé, na soužití společnosti jako celku. V rámci důchodového pojištění se jedná hlavně o mezigenerační solidaritu – solidarita ekonomicky aktivních s neaktivními jedinci. *Princip subsidiarity* je vázán na zajištění životních podmínek jedince. Pokud se tento dostane do problémů, měl by si nejdříve zkusit pomoci sám, poté se obrátit na rodinu, přátele, známé a až v poslední řadě se v roli žadatele obrátit na stát. Existuje určitá posloupnost subjektů tak, aby byl jedinec v sociálních podmínkách přiměřeně zajištěn. Konečně poslední *princip participace* znamená v obecném významu spoluúčast. Tedy, že jedinec ovlivňovaný opatřeními a rozhodnutími, musí mít možnost účastnit se procesu, který vede k tvorbě a přijímání těchto rozhodnutí. Srov. blíže: Gregorová, Z. *Důchodové systémy*, str. 41: „Naplnění principu subsidiarity předpokládá jednak výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní sebeodpovědnosti, jednak i reálnou sociální situaci, tj. prostor pro samostatné, vlastní odpovědné sociální chování.“

Dalším nástrojem jsou ekonomické zdroje nebo-li *makroekonomická politika*, která se rozděluje na dvě vzájemně se doplňující politiky – fiskální a monetární tj. rozpočtovou a peněžní. Tyto dvě politiky působí na čtyři klíčové ekonomické ukazatele, tzv. magický čtyřúhelník – hrubý domácí produkt, míru nezaměstnanosti, inflaci a zahraniční obchod.⁹ Do nástrojů sociální politiky se také zahrnují sociální programy, práce medií, nátlakové akce a státní i nestátní organizace.¹⁰

Pomocí těchto nástrojů plní sociální politika určité funkce. K těm nejstarším patří funkce *ochranná*, která má pomoci k ochraně před nepříznivou životní situací. Funkce *rozdělovací a přerozdělovací* je potřebná k řádnému předání zdrojů potřebným, od ekonomicky aktivních k neaktivním. Patří mezi nejsložitější a zároveň nejvýznamnější funkce sociální politiky. Mladou funkcí je funkce *homogenizační*, která je úzce spojena s předešlou rozdělovací. Znamená poskytování stejných možností všem podle jejich individuálních schopností a předpokladů, určité příjmové vyrovnání a zmírňování rozdílů v životních podmínkách. Funkce *stimulační* spočívá ve vedení jedince k takovému chování, aby co nejvíce eliminoval riziko vzniku sociálního problému, např. poskytnutím vzdělání přiměřeného individuálním schopnostem jedince. Na tuto funkci je navázána funkce *preventivní*, snažící se o předcházení vzniku problému.

1.1.2 Sociální zabezpečení

Téměř každý člověk má v sobě už od pravěku potřebu sociální jistoty a bezpečí, která je vědomou i nevědomou myšlenkou lidského jednání. Nejdříve se tato potřeba soustředila pouze na fyzickou stránku daného člověka, jednalo se o rodovou solidaritu, kdy rod pečoval o slabší členy kmenu, samozřejmě v případě, že to kmen neohrožovalo. V období starověku se už jednalo

⁹ Srov. Večeřa, M. *Sociální stát, východiska a přístupy*. Praha : Slon, 1993, str. 73-75. ISBN 80-901424-6-X.

¹⁰ Srov. Francová, H., Novotný, A. *Sociální politika v základech*. Praha : Triton, 2008, str. 66-68. ISBN 978-80-7387-125-3.

o vybrané skupiny občanů – politiky, vojáky, svobodné občany, pro které byl vyhrazen určitý díl služeb a protislužeb. Ve středověku se setkáváme spíše s pomocí na místní úrovni např. sousedskou výpomocí. Při nárůstu určitého problému se začne zajímat stát, ale tento rozděluje potřebné na tzv. zasloužilé potřebné (nemocní, staří) a nezasloužilé potřebné (lidé vyhýbající se práci). Až na přelomu 19. / 20. století začíná být pomoc potřebným institucionalizována.

Postupem času se pomoc rozšiřuje i na zabezpečení proti riziku společenského života a touhy zajistit si určitý životní standard. „V tomto procesu se jedná nejen o kvantitativní a kvalitativní změnu v uspokojování sociálních potřeb, ale současně i o změnu účasti státu v tomto procesu.“¹¹

Největší rozmach sociálně-politického myšlení nastal ve 20. století. Ve Velké Británii fungoval třípilířový systém W. Beveridge, v Německu zase Bismarckův systém odvodů. „Působení státu v oblasti zajištění sociálních potřeb člověka se mění od postavení, kdy stát nezasahuje do ekonomické a sociální sféry, až po postavení, kdy stát se výrazně sociálně angažuje, podporuje a reguluje sociální rozvoj.“¹²

Důchodové pojištění má v České republice stejně jako ve většině evropských zemí velmi dlouho tradici. Základy je třeba hledat v pojišťovacím zákonodárství na sklonku 19. století v Německu, kde Otto von Bismarck spoluovlivnil a zprostředkoval přijetí série průkopnických zákonů o sociálním pojištění. „Realizoval proto osvědčenou politiku cukrátky a biče: ...přičinil se o vznik první soustavy povinného sociálního pojištění ve světě.“¹³ Dále se český vývoj inspiroval Taafeho reformou v Rakousku-Uhersku. Na jejich principy navázalo sociálně-pojišťovací zákonodárství Československé republiky v průběhu 20. let minulého století. Zákon o národním pojištění z roku 1948, na který částečně navázal reformní proces po roce 1989, vycházel z anglosaských principů uplatňovaných po II. světové válce. Jejich průkopníkem byl lord William Henry

¹¹ Gregorová, Z. *Důchodové systémy*. Brno : MU, 1998, str. 35. ISBN 80-210-2003-2.

¹² Žižková, J. *Problematika účasti státu v sociální politice*. Časopis Soc. politika č. 4, 1994, str. 10.

¹³ Potůček, M. *Sociální politika*. Praha : SLON, 1995, str. 12. ISBN 80-85850-01-X.

Beveridge, který se nejvíce zasloužil o první povinné pojištění v nezaměstnanosti na světě.¹⁴

Přes různé odlišnosti dané jinou politickou strukturou než v západních zemích, si české sociální pojištění zachovalo ve svých koncepcích mnohé prvky ze sociálně pojišťovacích systémů zemí Evropské unie. V českém důchodovém systému zůstaly určité prvky pojištění, protože dávkové nároky byly stále závislé na době zaměstnání a výši výdělků.

Nejprve je třeba si uvědomit, co je pojmem *důchodové pojištění* rozuměno podle obsahu právních vztahů a charakteru právních skutečností, které mají vliv na vznik, změnu a zánik právních vztahů. Pod tímto úhlem pohledu tvoří důchodové pojištění především právní vztahy upravující práva a povinnosti jejich účastníků. To znamená hmotněprávní podmínky nároků na důchodové dávky na jedné straně a plnění pojistné povinnosti na straně druhé. „Z hlediska právních skutečností, ... se jedná především o právní události, které se nazývají sociálními událostmi a které spočívají v dosažení určitého věku, existenci dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nebo smrti živitele.“¹⁵

Prostředky, jimiž se realizuje sociální politika, jsou seskupovány do větších celků. Nejvýraznějším systémem, který sdružuje převážnou většinu nástrojů realizujících sociální politiku, je systém *sociálního zabezpečení*. Stejně jako u výše uvedených pojmů, žádné slovní spojení plně a vyčerpávajícím způsobem nepopíše pojem *sociální zabezpečení*. Obecně je definováno jak soubor právních, ekonomických a institucionálních nástrojů a opatření, kterými se stát snaží předcházet negativním ekonomickým a sociálním dopadům v zákonem uznávaných nepříznivých sociálních událostech nebo tyto negativní dopady kompenzovat. Jedná se tedy o aktivity sociálního státu, které mají za cíl zabránit jedinci nebo rodině dostat se do sociálních situací, ve kterých budou dotčena jejich bezpečnost a důstojnost. Zákonem uznané sociální události jsou těhotenství a mateřství, dětství a dospělost, nemoc, úraz, invalidita, stáří, nezaměstnanost, chudoba a v poslední řadě smrt živitele.

¹⁴ Srov. *tamtéž*, str. 19.

¹⁵ Brejcha, A., Šantrůček, V. *Právo důch. pojištění*. Praha : LINDE, str. 21. ISBN 80-7201-124-3.

Schémata sociálního zabezpečení se nevytvářela současně, ale postupem času a vzájemně se provázala. Financování se řeší buď prostřednictvím daní (Beveridgeův systém), nebo prostřednictvím odvodů (Bismarckův systém)¹⁶, avšak ve většině zemí se přistupuje ke kombinaci obou těchto systémů.

Sociální zabezpečení musí plnit několik podstatných cílů. V první řadě musí být *efektivní* - má jedince *motivovat* k řešení nastalé situace, *podporovat životní úroveň* člověka a tím jej *chránit před chudobou*. Má *redukovat nerovnosti* – vysoko-příjmový a nízko-příjmový rozdíl pojištěnců, podporovat *sociální integraci* a v neposlední řadě má splňovat kritérium *administrativní proveditelnosti* – jednoduchost, srozumitelnost a dostupnost jedinci.

V současné teorii se hovoří o tzv. třech pilířích sociálního zabezpečení: sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc.¹⁷ *Sociální pojištění* řeší takové situace, na něž se lze dopředu připravit, a to odkladem části finančních prostředků k řešení budoucí sociální situace. Sociální pojištění se v ČR dělí na *důchodové pojištění* (splnění podmínek zajistí starobní, invalidní nebo pozůstalostní důchod), *nemocenské pojištění* (při úraze, nemoci, těhotenství a mateřství) a *pojištění na státní politiku zaměstnanosti* (financování aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti).¹⁸

„Druhým pilířem je *státní sociální podpora* vztahující se na sociální situace, které jsou obecně společností akceptovány a považovány za potřebné k řešení.“¹⁹ Jedná se o situace, na které se člověk dopředu nemůže připravit. Obvykle je tato oblast zaměřena na podporu dětí a rodin, sociální prevenci apod.

Třetím pilířem je *sociální pomoc*, která je určena k zabezpečení základních životních potřeb občanů, kteří se ocitli v nouzi a nemohou tuto situaci překonat vlastními silami nebo s pomocí rodiny. Stejně jako druhý pilíř je financována ze státního rozpočtu a založena na nejširší solidaritě obyvatel státu.

¹⁶ Srov. Potůček, M. *Sociální politika*, str. 12 a str. 19.

¹⁷ Srov. Tomeš, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha : Všehrd, 1993, str. 32. ISBN 80-85305-25-9.

¹⁸ Srov. *Zákon 589/92 Sb. § 1*. Ostrava-Hrabůvka : Sagit, 2009. ISBN 978-80-7208-716-7.

¹⁹ Gregorová, Z. *Důchodové systémy*, str. 49.

1.1.3 *Důchodové systémy*

Hlavním smyslem aplikace důchodového systému je zajistit lidem příjmy v dostatečné míře ve stanovených sociálních případech. *Důchodové dávky* tyto příjmy kompenzují (např. mzdu). Jedná se o dávku finanční a opakovanou (vyplácenou v hotovosti nebo bankovním převodem v měsíčním cyklu). „Základním cílem musí být zajistit lidem bezpečně finančně zajištěné a odpovídající důchody.“²⁰ Toto zajištění bývá ve většině zemí realizováno na základě kapitálového nebo průběžného systému financování.

První model financování důchodového pojištění má charakter státního zaopatření, kdy financování probíhá prostřednictvím státního rozpočtu. Je koncipován jako povinný a univerzální systém. To znamená, že zahrnuje veškeré obyvatelstvo daného státu a jeho fungování a solventnost jsou tímto státem garantovány. „Pro určení výše dávek se uplatňují dva typy konstrukcí: jednosložková – jednotná dávka odvozená z výše výdělku a doby pojištění, a dvousložková – první složka pevně stanovená částka, druhá odvozena z výše výdělku a doby pojištění.“²¹

Druhým modelem financování je sociální pojištění. Toto financování se může dít buď na principu kapitálovém (vytváří rezervy), nebo na průběžném systému financování (založeném na mezigenerační solidaritě).

Jiná rovina zabezpečení na stáří spočívá v osobní iniciativě každého jedince a je řešena formou *důchodového spoření, připojištění*, apod. V ČR se v současné době jedná o dobrovolnou účast občanů a zákonem toto připojištění není zpovínováno.²²

²⁰ Slaný, A., Krebs, V. a kol. *Sociální ochrana a důchodový systém*. Brno : MU, 2004, str. 30. ISBN 80-210-3390-8.

²¹ Gregorová, Z. *Důchodové systémy*, str. 55.

²² Srov. Krebs, V. a kol. *Sociální politika*. Praha : VŠE, 1996, str. 7-28. ISBN 80-7079-006-7.

1.1.4 *Důchodové pojištění*

Důchodové pojištění tvoří především právní vztahy upravující práva a povinnosti jejich účastníků, tzn. zejména hmotněprávní podmínky nároků na důchodové dávky na straně jedné a plnění pojistné povinnosti na straně druhé. Potud co se týče materiální dimenze důchodového pojištění. „Pod pojmem práva důchodového pojištění se tedy rozumí právní odvětví, jehož předmětem jsou právní vztahy důchodového pojištění. Jejich vznik, změna nebo zánik jsou podmíněny existencí sociální události spočívající v dosažení určitého věku, dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nebo smrti živitele, tedy vztahy upravující zejména hmotně-právní podmínky nároků na důchodové dávky a podmínky plnění pojistné povinnosti a procesní vztahy organizace a řízení.“²³ „Důchodové pojištění je koncipováno jako pojištění povinné pro všechny fyzické osoby výdělečně činné.“ U dob zaměstnání je podmínkou pro zápočet doby pojištění skutečnost, že za pracující bylo zapláceno v ČR pojistné na důchodové pojištění.²⁴

1.1.4.1 **Historie – první republika**

V porovnání s jinými právními odvětvími je důchodové pojištění poměrně mladý obor. V římském právu se totiž nejednalo o důchod jako takový, ale výraz „pensio“ – pense – znamenal mzdu nebo odměnu z námezdní práce. Ve středověku bylo možné označit úpravu „Ius regale montanorum“ jako prvopočátek hornického nároku na důchod. Až za vlády Marie Terezie v 18. století bylo zavedeno penzijní zaopatření pro státní úředníky. Opravdový rozvoj důchodového pojištění nastává až vznikem první republiky.

Zákon č. 221/1924 Sb. z. a n. upravoval vztahy důchodového pojištění od 1. 7. 1926 do 30. 9. 1948. Povinně pojištěn byl tímto zákonem ten, kdo

²³ Brejcha, A., Šantrůček, V. *Právo důch. Pojištění*, str. 22.

²⁴ Kolektiv autorů *Důchody*. Praha : MPSV, 1996, str. 7. ISBN 80-85529-24-6.

v Československé republice vykonával práce nebo služby na základě poměru pracovního, služebního nebo učňovského a nevykonával tyto služby jako vedlejší nebo příležitostné zaměstnání.

Vznik starobního a invalidního pojištění nastal dnem, kdy zaměstnanec začal vykonávat práce nebo služby povinně pojištěné a zároveň byla podána přihláška k pojištění u pojišťovny. Starobní důchod náležel pojištěnci tehdy, dosáhl-li věku 65 let a nevykonával práce nebo služby povinně pojištěné. Invalidní důchod byl svázán s počátkem nemoci nebo jiné tělesné nebo duševní vady, díky níž jedinec nebyl schopen vydělat ani třetinu výdělku jako zdravý zaměstnanec. V zákoně č. 221/1924 Sb. je také uveden nárok na vdovský, vdovecký a sirotčí důchod, dále odbytné a výbavné stanovené v pevných částkách. Zajímavostí na zákoně č. 221/1924 Sb. je speciální ustanovení, ze kterého pak vycházejí i další právní předpisy včetně současného z. č. 155/1995 Sb., jímž je učiněn průlom do právní moci rozhodnutí a umožnění vydání rozhodnutí nového. „Podle ustanovení § 135 změní-li se poměry rozhodné pro vyměření dávky, nebo zjistí-li se dodatečně, že dávky byly přiznány na základě omylu ve skutečných poměrech, pojišťovna dávky přiměřeně sníží, zastaví nebo zvýší.“²⁵

Organizaci a řízení starobního a invalidního pojištění prováděla Ústřední sociální pojišťovna v Praze. Tato pojišťovna vypočítávala přiznaný důchod a žadatele informovala svým výměrem. Proti tomuto výměru byl připuštěn opravný prostředek k pojišťovacímu soudu. Jednou z novelizací výše uvedeného zákona byl zákon č. 26/1929 Sb. z. a n., který upravoval právní vztahy důchodového pojištění soukromých zaměstnanců, a to od roku 1931 do 30. 9. 1948. Jednalo se hlavně o úředníky, kancelářské zaměstnance, zaměstnance redakcí, obchodní pomocníky, aj. Podmínkou bylo vykonávání činnosti na základě smluvního služebního poměru a zaměstnání převážně duševními pracemi. Nárok na starobní důchod vznikl pojištěnci, který dovršil 60 let věku nebo získal alespoň 480 příspěvkových měsíců a pojištěnce, která dovršila 55 let věku. O organizaci a řízení pojištění soukromých zaměstnanců se staral Všeobecný pensijní ústav v Praze a o dávce bylo rozhodnuto výměrem. Při

²⁵ Břejcha, A., Šantrůček, V. *Právo důch. pojištění*, str. 27.

platnosti toho zákona neexistovala možnost odejít do předčasného důchodu z jakéhokoliv důvodu.

1.1.4.2 Roky 1948 – 1995

Toto období bylo - co se týče důchodů - nejdelší a nejčastěji novelizováno. Výchozí normou byl **zákon č. 99/1948 Sb. z. a n.** o národním pojištění a platil v době od 1. 10. 1948 do 1. 1. 1957. Osobní rozsah předpisu tvořili zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné, spolupracující členové rodiny OSVČ, důchodci a nezaměstnaní. Z důchodového pojištění poskytoval dávky na starobní důchod, invalidní důchod, důchod manželky, vdovský důchod, důchod družky, sirotčí důchod, výbavné, odškodnění za pracovní úrazy a sociální důchod. Na zvýšení důchodu poskytoval výchovné a zvýšení důchodu pro bezmocnost, která byla vázána už na vyplácený důchod.²⁶

Pro nárok na většinu dávek platila existence minimálně čtyř roků pojištění v posledních pěti letech přede dnem nárokování dávky. Nárok na starobní důchod měl pojištěnec, který dosáhl věku alespoň 65 let, požíval invalidní důchod (§ 63) a nevydělával více než polovinu průměrného ročního výdělku (§ 71, odst. 5). Dále existovala kombinace s tzv. služebním stářím, kdy nárok vznikl za stejných podmínek jako předchozí důchod, ale pojištěnec dosáhl alespoň 60 let věku a potřebná doba pojištění byla minimálně 20 let. Nositelem pojištění, jeho organizací a řízením byla Ústřední národní pojišťovna. O důchodové dávce rozhodovala výměry, proti kterým bylo možno podat opravný prostředek, odvolat se, případně podat dovolání k Nejvyššímu pojišťovacímu soudu.

Zákon č. 55/1956 Sb. upravoval důchodové pojištění v době od 1. 1. 1957 do 30. 6. 1964. Osobní rozsah se vztahoval na zaměstnance, domácké dělníky, žáky

²⁶ Srov. Gallas, J., Mařík, J., Mimra, S. *Zákon o národním pojištění*. Praha : Práce, 1948, str. 204-206. ISBN neuvedeno.

učilišť státních pracovních záloh a učně.²⁷ Z důchodového zabezpečení poskytoval důchody starobní, invalidní, částečný invalidní (nové oproti předešlému zákonu), oba invalidní při pracovním úrazu, vdovský, vdovecký (nové oproti předešlému zákonu), sirotčí, důchod manželky, za výsluhu let, osobní a sociální důchod. Kromě těchto opět také výchovné k důchodům a zvýšení důchodu pro bezmocnost. Nárok na starobní důchod náležel zaměstnanci, pokud byl zaměstnán nejméně 20 roků a v době trvání zaměstnání dosáhl věku alespoň 60 let. Při zaměstnání v I. kategorii²⁸ činila věková podmínka 55 let, stejně tak u žen. Ani v tomto zákoně neexistovala možnost odejít do předčasného důchodu.

Za zmínku stojí tzv. osobní důchod, který byl přiznáván zasloužilým pracovníkům z různých oborů a jehož existence byla podmíněna tehdejší politickou situací. Orgánem kompetentním rozhodovat o důchodové dávce byl Státní úřad sociálního zabezpečení. O dávce vydal rozhodnutí, o případných opravných prostředcích rozhodovaly soudy.

Zákon č. 101/1964 Sb. upravoval důchodové zabezpečení v době od 1. 7. 1964 do 31. 12. 1975. Důchodové zabezpečení se týkalo zejména pracovníků v pracovním nebo učebním poměru a členů výrobních družstev; osob, které byly postaveny na roveň pracovníků, jako soudci z povolání, advokáti apod.; příslušníků ozbrojených sil a příslušníků bezpečnostních sborů z povolání; ostatních občanů konajících službu v ozbrojených silách; bojovníků proti fašismu, obětí války a fašistické persekuce v době nesvobody; účastníků krátkodobých nebo neplacených brigád, dobrovolných pracovníků Československého červeného kříže apod. a umělců.

Těmto skupinám byly poskytovány důchody starobní, invalidní a částečný invalidní, vdovský, sirotčí, důchod manželky, osobní a sociální. Dále také dávky

²⁷ Srov. Kolektiv autorů, *Předpisy o sociálním zabezpečení*, Praha : SÚSZ, 1959, str. 7. ISBN neuvedeno.

²⁸ Srov. Kolektiv autorů, *Předpisy o sociálním zabezpečení*, str. 8: „Zaměstnání se pro účely důchodového zabezpečení zařazují do tří pracovních kategorií: a) do I. pracovní kategorie patří zaměstnání pod zemí v dolech a zaměstnání výkonných letců; b) do II. pracovní kategorie patří zaměstnání vykonávaná za zvlášť těžkých pracovních podmínek (vyhláška č. 251/1956 Ú.l.); c) do III. pracovní kategorie patří ostatní zaměstnání.“

na výchovné k důchodům a zvýšení důchodu a výchovného pro bezmocnost.²⁹ Předpis nově rozeznával *plný a poměrný starobní důchod*, stále však neexistovala možnost předčasného starobního důchodu. Při *plném starobním důchodu* byla potřebná doba zaměstnání 25 let a 60 let věku, v I. pracovní kategorii 55 nebo 58 let věku. U žen se rozděloval nárok podle počtu vychovaných dětí od 53 do 57 let věku. *Poměrný starobní důchod* měl rozsah pojištění méně než 25 let, avšak minimálně 10 roků pod podmínkou dosažení 65 let věku.³⁰ O dávkách důchodového zabezpečení rozhodoval Státní úřad sociálního zabezpečení a o opravných prostředcích proti výkonu správního rozhodnutí rozhodoval soud. Za zmínku v případě tohoto důchodu stojí, jak se v historickém kontextu měnil rozsah účastníků důchodového pojištění (nově zákonem jmenované skupiny, např. členové ozbrojených složek, atd.).

Zákon č. 121/1975 Sb. o sociálním zabezpečení, upravoval právní vztahy důchodového zabezpečení od 1. 1. 1976 do 30. 9. 1988. Účastní důchodového zabezpečení byli pracovníci v pracovním poměru; učni a členové výrobních družstev; členové jednotných zemědělských družstev; pracovníci, kteří měli v důchodovém zabezpečení práva a povinnosti obdobné jako pracovníci v pracovním poměru, jako soudci z povolání, advokáti, studenti apod.; vojáci z povolání, příslušníci sboru národní bezpečnosti a příslušníci sborů nápravné výchovy; bojovníci proti fašismu, oběti války a fašistické persekuce v době nesvobody; vědeckí pracovníci, spisovatelé, hudební skladatelé, výtvarní umělci, architekti, novináři, výkonní umělci a artisté.

Z důchodového zabezpečení se poskytovaly důchody starobní, invalidní a částečný invalidní, za výsluhu let a částečný důchod za výsluhu let, vdovský, sirotčí, důchod manželky, osobní a sociální důchod; stejně jako v předešlých zákonech výchovné k důchodům a zvýšení důchodu a výchovného pro bezmocnost.

²⁹ Srov. Kolektiv autorů, *Důchodové zabezpečení – základní ustanovení*. Praha : SÚSZ, 1966, str. 12n. ISBN neuvedeno.

³⁰ Srov. Kolektiv autorů, *Důchodové zabezpečení – starobní důchod*. Praha : SÚSZ, 1966, str. 2-24. ISBN neuvedeno.

Starobní důchod se dále rozděloval na starobní důchod plný a poměrný. Na *plný starobní důchod* měl nárok zaměstnanec, který byl zaměstnán nejméně 25 let a v době trvání zaměstnání dosáhl věku alespoň 60 let. Nižší věkové hranice platily pro zaměstnance, kteří byli po zákonem stanovenou dobu činní v zaměstnání I. pracovní kategorie.³¹ Věková podmínka u žen pro nárok na plný starobní důchod byla stanovena od 53 do 57 let věku podle počtu vychovaných dětí. Nárok na *poměrný starobní důchod* měl zaměstnanec, který byl zaměstnán po dobu kratší než 25 roků, avšak nejméně 10 roků a v době trvání zaměstnání dosáhl věku 65 let. Žena měla kromě tohoto nároku také nárok na poměrný starobní důchod, jestliže odpracovala nejméně 20 roků a dosáhla 60 let věku.

Sociální důchod byl stejně jako v předešlém zákoně fakultativní dávkou, která mohla být přiznána potřebným občanům, kteří dosáhli věku 65 let nebo byli plně invalidní, jestliže jejich životní potřeby nebyly zabezpečeny. Zákon č. 121/1975 Sb. byl založen plně na principu zabezpečovacím, takže jeho relevantní ustanovení o pojistné povinnosti nepojednávala. „Pojistné na tzv. částečnou úhradu nákladů důchodového pojištění hradili jen jednotlivě hospodařící rolníci a jiné osoby samostatně hospodařící.“³² Orgány sociálního zabezpečení byly Federální ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstva práce a sociálních věcí republik a orgány důchodového zabezpečení republik. O důchodových dávkách rozhodoval Úřad důchodového zabezpečení svým rozhodnutím. Proti rozhodnutí o dávce bylo možné podat opravný prostředek, o kterém rozhodoval soud.

Dalším zákonem o důchodovém zabezpečení byl **zákon č. 100/1988 Sb.**, který upravoval právní vztahy důchodového zabezpečení v době od 1. 1. 1988 do 31. 12. 1995. Účastníky důchodového zabezpečení byli zaměstnanci v pracovním poměru; členové družstev, jestliže nebyli v pracovním vztahu k družstvu, ale vykonávali pro družstvo práci, za kterou jim byli odměňováni; občané, kteří měli

³¹ Srov. Soukup, J. *Důchody v otázkách a odpovědích*. Praha : Práce, 1984, str. 25. ISBN 24-062-84. Dále upřesňuje: „Do I. pracovní kategorie patří zaměstnání, v nichž se vykonávají soustavně nebo aspoň převážně práce, při kterých za současného stavu vědy a techniky dochází k častým a trvalým poruchám zdraví pracovníků vlivem působení škodlivých fyzikálních činitelů a chemických škodlivin.“

³² Brejcha, A., Šantrůček, V. *Právo důch. pojištění.*, str. 44. ISBN 80-7201-124-3.

v důchodovém zabezpečení práva a povinnosti jako zaměstnanci v pracovním poměru, zejména uvolnění poslanci zastupitelských sborů, soudci z povolání, prokurátoři, studenti a žáci; dále vojáci z povolání, příslušníci Policie České republiky, příslušníci Vězeňské služby ČR a příslušníci ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb; zároveň i osoby samostatně výdělečně činné³³ a nakonec společníci a jednatelé společnosti s ručením omezeným a komanditisté komanditních společností, jestliže nebyli v pracovněprávním vztahu k této společnosti, ale vykonávali pro ni práci, za kterou byli odměňováni (s účinností od 1. 1. 1993).³⁴

Z důchodového zabezpečení se poskytovaly důchody starobní, invalidní a částečný invalidní, důchod za výsluhu let, vdovský, vdovecký (účinnost od 1. 8. 1991), sirotčí, také důchod manželky, sociální důchod a osobní důchod s účinností do 30. 4. 1990). Dalšími dávkami v rámci zákona č. 100/1988 Sb. byly zvýšení důchodu pro bezmocnost, výchovné k důchodům a příplatek k výchovnému. Tento předpis, stejně jako předešlý zákon č. 121/1975 Sb., rozlišoval mezi starobním důchodem a poměrným starobním důchodem. Nárok na starobní důchod měl občan, který byl zaměstnán nejméně 25 roků a dosáhl věku 60 let. Snížené věkové hranice pak platily pouze pro občany, kteří byli po zákonem stanovenou dobu pracovně činní v zaměstnání I. pracovní kategorie. Věková podmínka u žen byla stanovena na 53 až 57 let podle počtu vychovaných dětí. Nárok na poměrný starobní důchod vznikl občanovi, pokud byl zaměstnán nejméně 10 roků a dosáhl věku alespoň 65 let. Žena měla nárok na poměrný starobní důchod také tehdy, jestliže byla zaměstnána nejméně 20 roků a dosáhla věku 60 let.

Zákon 100/1988 Sb. byl novelizován zákonem 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií s účinností od 1. 6. 1992. Tím byly vytvořeny podmínky pro budoucí nový jednotný systém sociálního pojištění.³⁵ O nárocích a dávkách

³³ Tyto až s účinností od 1. 5. 1990. Před tímto datem byli účastni zabezpečení jen jednotlivě hospodařící rolníci a jiné osoby samostatně hospodařící.

³⁴ Srov. Kolektiv autorů, *Důchodové zabezpečení*. Praha : Práce, 1991, str. 21n. ISBN 80-208-0203-7.

³⁵ Srov. Břeská, N., Linhart, Z. *Soubor právních předpisů*. Havířov : VOK, 1992, str. 11n. ISBN 80-900942-5-2.

rozhodoval nejdříve *Úřad důchodového zabezpečení*, ale s účinností od 1. 9. 1990 vznikla *Česká správa sociálního zabezpečení* (dále jen ČSSZ), která v mírných strukturálních obměnách funguje dodnes. Proti rozhodnutí ČSSZ bylo možné uplatnit opravný prostředek, o němž rozhodoval soud. Ani ve znění tohoto zákona nebylo možné odejít do předčasného starobního důchodu dříve, než byla splněna věková hranice odchodu do důchodu. Jedinou drobnou výjimkou bylo nařízení č. 118/1995, kdy mohli do důchodu odejít dříve ti lidé, kteří byli nuceni opustit zaměstnání z reorganizačních důvodů (rušení pracovních pozic). Tito lidé neměli žádnou srážku z důchodu a dokonce jim byla doba pojištění dopočtena do nároku na řádný starobní důchod

1.1.4.3 Současná úprava

Důchodové pojištění v České republice řeší a popisuje v současné době **zákon číslo 155/1995 Sb.** (dále jen ZDP) v platném znění.³⁶ Jeho účinnost se datuje od 1. 1. 1996 a i když nejde o zákon příliš starý, prošel již dosti velkým počtem novelizací (celkem 67!) tak, aby forma zákona co nejvíce odpovídala možnostem a potřebám moderního důchodového pojištění. Zákon č. 155/1995 Sb. upravuje vztahy důchodového pojištění, které je založeno na pojišťovacím principu.³⁷ Z důchodového zabezpečení poskytuje důchody starobní, plný invalidní, částečný invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod.³⁸

³⁶ *Sociální zabezpečení 2009 ÚZ*. Ostrava-Hrabůvka : Sagit, 2009, str. 124. ISBN 978-80-7208-716-7.

³⁷ *Sociální zabezpečení 2009 ÚZ*, str. 285. Právní vztahy organizace a řízení v důchodovém pojištění řeší zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti upravuje zákon č. 589/1992 Sb.

³⁸ Podle nového zákona jsou účastni na pojištění: zaměstnanci v pracovním poměru; příslušníci Policie ČR, Vězeňské služby ČR, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Celní správy ČR a Hasičského záchranného sboru ČR, vojáci z povolání a státní zaměstnanci podle služebního zákona; členové družstva v družstvech, kde podmínkou členství je jejich právní vztah k družstvu, jestliže mimo pracovní vztah vykonávají pro družstvo práci, za kterou jsou jim odměňováni; osoby, které jsou podle zvláštního zákona jmenovány nebo voleny do funkce vedoucího správního úřadu nebo do funkce statutárního orgánu, popř. do funkce zástupce tohoto vedoucího nebo statutárního orgánu, pokud je tímto vedoucím nebo statutárním orgánem pouze jediná osoba a jmenováním nebo volbou těmto osobám nevznikl pracovní nebo

O důchodových nárocích rozhoduje ČSSZ v Praze, proti jejímž rozhodnutím je možné do 60 dnů od obdržení podat žalobu k soudu. Tyto žaloby jsou osvobozeny od správních poplatků.

1.2 Popis starobních důchodů

Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku, popřípadě splňuje další podmínky stanovené v ZDP § 29 až § 32. Důchod se skládá ze základní výměry a procentní výměry. Základní výměra je stanovená pevnou částkou,³⁹ která je jednotná a náleží všem občanům, kteří splňují podmínky nároku na důchod a jeho výplatu. Procentní výměra se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu a je přímo úměrná délce pojištění a výši odvedeného pojistného. Na rozdíl od klasického pojistného

služební poměr a osoby, které podle zvláštního zákona vykonávají veřejnou funkci mimo pracovní nebo služební poměr, pokud se na jejich pracovní vztah vztahuje ve stanoveném rozsahu zákoník práce a nejsou uvedeny v písmenech g) a i); osoby samostatně výdělečně činné; zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti; soudci; členové zastupitelstev územních samosprávných celků a zastupitelstev městských částí nebo městských obvodů územně členěných statutárních měst a hlavního města Prahy, kteří jsou pro výkon funkce dlouhodobě uvolněni nebo kteří před zvolením do funkce člena zastupitelstva nebyli v pracovním poměru, ale vykonávají funkci ve stejném rozsahu jako dlouhodobě uvolněni členové zastupitelstva; poslanci Poslanecké sněmovny a senátoři Senátu Parlamentu a poslanci Evropského parlamentu zvolení na území ČR; prezident republiky, členové vlády, prezident viceprezident a členové Nejvyššího kontrolního úřadu, členové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, členové Rady Ústavu pro studium totalitních režimů, členové Rady Českého telekomunikačního úřadu, finanční arbitr, zástupce finančního arbitra, Veřejný ochránce práv a zástupce Veřejného ochránce práv; dobrovolní pracovníci pečovatelské služby; pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče podle zvláštního právního předpisu (Zákon č. 359/1999 Sb., § 44 až § 47) nebo kterým je za výkon pěstounské péče vyplácena odměna náležející pěstounovi ve zvláštních případech podle zvláštního právního předpisu; osoby ve výkonu trestu odnětí svobody zařazené do práce; osoby, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné nebo vysoké škole, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let (Jednou z parametrických změn zákona o DP po 1. 1. 2010 bude, že se žádná doba studia po tomto datu nebude započítávat do dob pojištění - ani jako náhradní doba pojištění. Předpokladem je, že nebude existovat ani tzv. přechodné ustanovení např. pro ty, kteří začali studovat do 31. 12. 2009.); dále osoby uvedené v písmenu n) až x) zákona č. 155/1995 Sb. jako jsou např. uchazeči o zaměstnání, osoby se zdravotním postižením, osoby pečující osobně o dítě do 4 let věku, osoby pečující o osobu závislou na péči jiné osoby, poživatelé plného invalidního důchodu, osoby v ochranné lhůtě (po skončení pracovního poměru), pracovníci pracující v cizině, aj.

³⁹ Naposledy zvýšena v srpnu 2008 – nařízení vlády č. 211 ze dne 2. 6. 2008 o druhém zvýšení důchodů v roce 2008 - částka 2.170,- Kč měsíčně.

systemu se však i do této druhé složky zavádí její určitá minimální výše důchodu.⁴⁰ Jde o kombinaci dvou základních systémů důchodového pojištění, a to klasického pojistného systému (Bismarck – výše důchodu = výše placeného pojistného) a systému jednotné výše důchodu (Beveridge – výše důchodu nezávisí na výši placeného pojistného).

Starobní důchod je dávkou důchodového pojištění, která je podmíněna sociální událostí spočívající v dosažení věku, tj. dosažení dané věkové hranice. Současná právní úprava se vyznačuje vnitřní diferenciací věkové podmínky, tedy umožněním dřívějšího odchodu do důchodu, a to ve dvou typech tzv. *předčasných starobních důchodů*. Tyto typy starobních důchodů se označují:

- 1) Starobní důchod před dosažením důchodového věku s objektivní podmínkou (tzv. *dočasně krácený důchod - SD*).
- 2) Starobní důchod před dosažením důchodového věku v ostatních případech (*trvale krácený důchod - ST*). Ve všech těchto případech *však* musí být splněny dvě základní podmínky, a to potřebná doba pojištění a dosažení stanoveného (sníženého) věku.⁴¹

1.2.1 Starobní důchod § 29

Jedná se o klasickou dávku navazující na předchozí právní úpravy. Základními podmínkami vzniku nároku na tento druh důchodu je dosažení potřebné doby pojištění, která činí 25 roků. V případě tzv. *poměrného starobního důchodu* [§ 29 odst. b)] je potřebná doba pojištění 15 roků. Dále je nutné dosáhnout stanoveného věku, čímž se rozumí potřebný věk pro vznik nároku na důchod, který činil ke dni 31. 12. 1995: u mužů 60 let⁴², u žen - dle počtu vychovaných dětí - 53 let (výchova 5 dětí), 54 let (výchova 3-4 dětí), 55 let (výchova 2 dětí),

⁴⁰ Srov.: Brejcha, A., Šantrůček, V. *Právo důch. pojištění*, str. 138.

⁴¹ Pro úplnost starobní důchod při dosažení důchodového věku je jinak nazývaný *řádný starobní důchod* a označuje se zkratkou *S*).

⁴² V současné době důchodový věk u mužů narůstá za každý rok od roku 1996 o 2 měsíce.

56 let (výchova 1 dítěte), 57 let (bezdětná žena).⁴³ Za důchodový věk se pak považuje věk dosažený v takto určeném roce a kalendářním měsíci v den, který se číselně shoduje se dnem narození pojištěnce. Toto posunutí platilo do 31. 12. 2006, ale změnou zákona v roce 2005 byly nárokové hranice posunuty ještě dále. „Pro výplatu starobního důchodu při výkonu závislé činnosti jsou stanoveny podmínky vzhledem k období od vzniku nároku na starobní důchod a charakteru závislé činnosti (aktuálně viz § 37 ZDP).“⁴⁴ Omezení výdělečné činnosti při tomto druhu důchodu je pouze v pracovní činnosti na dobu určitou, a to vždy na jeden rok, týká se ovšem jen pracovníků v pracovním poměru.

1.2.2 Starobní důchod § 30

Jedná se o typ starobního důchodu, jenž je určen pro pojištěnce, kteří splňující další právní skutečnosti znamenající ztížení jejich sociální pozice. Před dosažením důchodového věku má člověk nárok na tuto dávku za podmínek, že získal dobu pojištění min. 25 roků a byl veden nepřetržitě po dobu nejméně 180 kalendářních dnů v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce⁴⁵, přičemž ke dni uplynutí této doby do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše dva roky; nebo ke dni, od něhož má být starobní důchod přiznán, je poživatelem částečného invalidního důchodu (pobírá⁴⁶ tuto dávku) a k tomuto dni do dosažení důchodového věku schází nejvýše dva roky; nebo pobíral plný invalidní důchod nepřetržitě min. pět let a nárok na plný invalidní důchod (dále jen PID) zanikl a ke dni odnětí tohoto důchodu do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše 5 let.

Pokud nebyla alespoň jedna z těchto podmínek splněna, mohl si žadatel požádat pouze o trvale krácený starobní důchod. Tato právní úprava měla omezenou dobu platnosti, a to do 31. 12. 2006. Po zmíněném datu si mohl o tento

⁴³ U žen narůstá důchodový věk za každý rok od roku 1996 o 4 měsíce.

⁴⁴ Srov. Příb, J., Voříšek, V. *Zaměstnávání důchodců*. Praha : C.H.Beck, 1998, str. 15. ISBN 80-7179-160-1.

⁴⁵ Toto ustanovení platilo do 31. 12. 2003 a skončilo změnou zákona č. 425/2003 Sb.

⁴⁶ Tento § stanovuje výjimku v případě konkurence s příjmem výdělečné činnosti nebo výdělečné činnosti v cizině.

druh důchodu požádat pouze člověk, který splňoval výše uvedené podmínky k 31. 12. 2006, a to do 31. 12. 2008.⁴⁷ Možnost souběžného zaměstnání zde není, je pouze možné pracovat na základě dohody o provedení práce (rozsah 150 hodin ročně) nebo podnikat v omezeném rozsahu (za podmínky, aby nevznikla účast na důchodovém pojištění).⁴⁸ O výpočtu důchodové dávky pojednává jiná kapitola, pouze pro úplnost uvádím, že dočasná srážka u tohoto důchodu je 1,3 % za každých 90 kalendářních dní i načatých, které chybí do nároku na řádný starobní důchod.

1.2.3 Starobní důchod § 31

Výhodou tohoto typu starobního důchodu je umožnění dřívějšího odchodu do důchodu téměř všem pojištěncům. Podmínkou je jejich rozhodnutí a srozumění s tím, že tento důchod bude mít trvalý dopad na výši důchodové dávky. Nárok na trvale krácený starobní důchod má pojištěnec, který získal dobu pojištění nejméně 25 let a do dosažení důchodového věku mu ode dne, od něhož se (řádný) starobní důchod přiznává, chybí nejvýše tři roky.

Přiznání tohoto důchodu vylučuje přiznání důchodu podle § 29 a § 30, pouze do nároku na řádný starobní důchod může být přiznán plný nebo částečný invalidní důchod, při splnění jím požadovaných podmínek (invalidita, popř. pracovní úraz). Přiznání důchodu je tedy nezvratné, pouze procentní výměru důchodu lze zvýšit jen za další výdělečnou činnost (tj. nové výdělky nejsou do důchodu započteny – pouze se sníží nebo úplně zruší procentní srážka důchodu). U předčasného starobního důchodu platí také nařízení, že jeho výplatu nelze přiznat zpětně, ale až od data podání žádosti.⁴⁹

⁴⁷ Např. žena splnila podmínky nároku k 15. 12. 2006, neboť měla 2 roky před nárokem na přiznání důchodu a pobírala ČID, ale rozhodla se žádat až 12. 6. 2007 po vyčerpání nemocenských dávek.

⁴⁸ Pro rok 2009: příjmy – výdaje □ 56.532,- Kč ročně.

⁴⁹ Např. podává-li pojištěnec žádost o ST důchod dne 24. 7. 2009, ale chce výplatu důchodu přiznat již od 1. 7. 2009, lze mu vyhovět pouze datem přiznání dnem 24. 7. 2009.

Srážka u důchodu podle § 31 činí 0,9% za každých 90 kalendářních dnů, a to trvale, bez možnosti vrácení této částky důchodu. Možnost přivýdělků při zachování výplaty důchodu je buď dohoda o provedení práce (rozsah 150 hodin ročně), nebo samostatná výdělečná činnost v rozsahu nezakládajícím účast na důchodovém pojištění (pro rok 2009 jde o částku 56.532,- Kč ročně; pokud je výplata důchodu přiznána v průběhu roku, tato částka se úměrně tomu snižuje).

Žádost o starobní důchod podává každý člověk osobně nebo prostřednictvím svého zákonného zástupce na základě plné moci. Zákonný zástupce musí být vždy dokonale seznámen se situací zmocnitele, poněvadž uvedení nesprávných či nepravdivých údajů by mohlo mít pro žadatele negativní důsledek. Žádost o S může podat nejdříve čtyři měsíce před datem, od něhož se důchod požaduje. Žádosti o všechny druhy důchodů – nejen starobní – se podávají prostřednictvím Okresní správy sociálního zabezpečení⁵⁰ dle místa trvalého bydliště. Při podání žádosti o důchod je třeba předložit originály případně úředně ověřené fotokopie následujících dokladů: občanský průkaz, doklad o studiu či vyučení, doklady prokazující doby zaměstnání (informativní osobní list důchodového pojištění ČSSZ Praha), potvrzení o evidencích na ÚP, muži předkládají doklady o výkonu vojenské služby, ženy rodné listy dětí (příslušný doklad o osvojení). Náležitosti k podání žádosti se liší podle druhu důchodu (starobní, invalidní, pozůstalostní). Více informací lze dohledat v *Příručce budoucího důchodce* společně s praktickými příklady a odpověďmi na nejčastější dotazy klientů.⁵¹

1.3 Podmínky odchodu do důchodu – právo a nárok

Nárok na jakýkoli druh důchodu má každý pojištěnec, který splní zákonem dané podmínky. Důležité je rozlišit zejména dva pojmy: *nárok na důchod* a *nárok na výplatu důchodu*.

⁵⁰ Pražské správě soc. zabezpečení v Praze, Městské správě soc. zabezpečení v Brně.

⁵¹ http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/88F3BBA5-BBE1-405E-8832-5EA25171585F/0/PBD_2009.pdf

Nárok na důchod vzniká dnem splnění podmínek stanových důchodovým zákonem pro příslušný druh důchodu. U přímých důchodů je podmínek několik a nárok na důchod vzniká dnem, kdy byla splněna časově poslední podmínka.

Nárok na výplatu důchodu vzniká splněním podmínek stanovených důchodovým zákonem pro vznik nároku na důchod a na jeho výplatu a podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu.

Mezi nejvýznamnější prvky důchodového pojištění patří *důchodový věk*, tj. věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod. Důchodový věk není v zákoně č. 155/1995 Sb. v platném znění stanoven jednotně, nýbrž je diferencován podle několika hledisek. Nejzákladnějším kritériem dělení je pohlaví žadatele. U žen – jak již výše zmíněno - je totiž důchodový věk určen počtem vychovaných dětí.⁵² Důchodový věk pojištěnců, kteří tento věk dosáhli k 31. 12. 1995, byl obecný věk u mužů 60 let, u žen 57 let (bezdětná) a 53 let (žena vychovávající pět a více dětí).

U pojištěnců, kteří dosáhnou věkové hranice od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2012, se důchodový věk stanoví tak, že ke kalendářnímu měsíci, ve kterém pojištěnec dosáhl této hranice, se přičítají u mužů dva kalendářní měsíce a u žen čtyři kalendářní měsíce.⁵³ Žadatelé zařazení do I. pracovní kategorie mají možnost odejít do důchodu dříve než ostatní pojištěnci, pokud splní podmínku odpracovaných let v dané kategorii.⁵⁴ U starobních důchodů je další podmínkou přiznání požadovaného důchodu získání potřebné doby pojištění.

1.3.1 Hodnocení dob pojištění

Doby pojištění a náhradní doby pojištění jsou základními právními událostmi, které mají vliv na vznik nároku na dávky důchodového pojištění a na jejich výši.

⁵² Podrobněji § 20 ZDP – dítě vlastní, osvojené, péče o dítě do zletilosti atd.

⁵³ Srov. § 32 odst. 2 ZDP. Po 31. prosinci 2012 se důchodový věk prodlužuje u mužů na 63 let, u žen na 59 let (výchova 5 dětí), 60 let (výchova 3-4 dětí), 61 let (výchova 2 dětí), 62 let (výchova 1 dítěte) a 63 let u bezdětné ženy. V budoucnu se předpokládá nárůst důchodového věku jednotně na 65 let věku jak u mužů, tak i u žen bez ohledu na počet vychovaných dětí.

⁵⁴ Věková hranice je zde snížena na 50 let za podmínky odpracování 15 roků v určeném zaměstnání (hornictví, uran); na 55 let věku při odpracování 10 roků v I. AA kategorii (uranové doly), na 56 let věku po odpracování 9,5 roku v I. AA kategorii atd. - více § 74, § 76, § 94 ZDP.

Dobou pojištění se rozumí časový úsek, po který trvala zákonem o důchodovém pojištění definovaná právní událost spočívající ve výkonu výdělečné činnosti (pracovní poměr, OSVČ, dohoda o pracovní činnosti a další).

Dobou důchodového pojištění je doba účasti na pojištění, a to zaměstnanců v pracovním poměru (osoby účastné na důchodovém a nemocenském pojištění), osob ve služebním poměru,⁵⁵ členů družstev, osob samostatně výdělečně činných (sami nebo jako spolupracující osoba, pokud jim vznikne z titulu této činnosti povinnost platit důchodové pojištění), zaměstnanců na dohodě o pracovní činnosti (podmínkou je účast na pojištění), soudců a členů obecních zastupitelstev. Podle § 5 odst. 1 písm. h) – l) je vždy podmínkou účast na nemocenském a důchodovém pojištění.

Doba pojištění se hodnotí v rozsahu 100% do dob pojištění, tzn. z 365 dnů pojištění se započítává všech 365 dnů. Jednou se specifických dob pojištění je i doba dobrovolné účasti na důchodovém pojištění.⁵⁶ Týká se pouze osob starších 18 let a podstatné je podat přihlášku k účasti na důchodovém pojištění. Vztahuje se na uchazeče o zaměstnání – bez podpory v nezaměstnanosti; na soustavné přípravy na budoucí povolání studiem (mimo prvních šesti let studia); na výdělečnou činnost v cizině (smluvní i nesmluvní) atd. Po povinnosti podat si přihlášku k účasti na důchodovém pojištění je podstatné uhrazovat po dobu účasti měsíční částku pojistného, která v roce 2008 činila 2.800,- Kč měsíčně, po 1. 1. 2009 s změnila na 1.649,- Kč měsíčně.

Náhradní dobou pojištění se rozumí časový úsek, po který trvala zákonem o důchodovém pojištění definovaná právní událost, která zpravidla neumožňuje výkon výdělečné činnosti (základní vojenská služba, péče o dítě, studium). Podmínkou pro to, aby doby, které jsou považovány za doby náhradní, byly hodnoceny jako doby náhradní, je jejich získání na území České republiky (kromě péče o dítě) a doba pojištění trvající alespoň jeden rok (min. 365 dnů).⁵⁷

⁵⁵ § 5 odst. 1 písm. b) ZDP.

⁵⁶ Podrobněji § 6 ZDP.

⁵⁷ Náhradní dobou jsou soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole nebo vysoké škole v ČR, a to po dobu prvních šesti let studia po dosažení věku 18 let. Toto studium může být započato kdykoliv po 18. roku věku, např. ve 30, 40 nebo i 50 letech,

Jednou z náhradních dob, o kterých je důležité se zmínit, je i péče o dítě ve věku do 4 let nebo o dítě ve věku do 18 let, je-li dlouhodobě těžce zdravotně postižené a vyžaduje mimořádnou péči. Okruh pečujících osob je zákonem omezen na rodiče dítěte, osvojitele a osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu. Osobou pečující o dítě může být i muž, podmínkou bylo do roku 2007 podání přihlášky k účasti na pojištění, v současné době stačí čestné prohlášení, které při sepisování žádosti vyplňuje pečovatel bez ohledu na to, zda jde o matku či otce. Jedná-li se o dítě ve věku 4 - 18 let se zdravotním postižením, je podmínkou pro hodnocení péče podání přihlášky k účasti na pojištění, a to do dvou let od skončení péče.⁵⁸ O dalších náhradních dobách pojištění hovoří dále § 5 ZDP.

Náhradní doba pojištění se hodnotí až na výjimky pouze v rozsahu 80%. Pro nárok na důchod, tedy pro posouzení, zda je splněna podmínka potřebné doby pojištění, se však i tyto doby hodnotí v plném rozsahu.⁵⁹ Důležité pro posuzování vzniku nároku je tyto dva postupy odlišit.

avšak pouze jako řádné denní studium! Studium v cizině se považuje za náhradní dobu pojištění, pokud je toto studium podle rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy postaveno na roveň studiu na středních a vysokých školách v České republice. Za studium se považuje též příprava na speciálních školách. Tato doba pojištění se hodnotí pouze v rozsahu 80% do celkových dob pojištění. Pokud bude člověk studovat od 1. 9. 2004 do 15. 6. 2009 vysokou školu, do dob pojištění se mu místo 1 749 dnů započte pouze 1 400 dnů pojištění. Další náhradní dobou pojištění je vedení v evidenci Úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání s tím, že doba pobírání podpory v nezaměstnanosti se započítává do dob pojištění plně, tj. 100%, ostatní doba pouze v rozsahu 80%. Důležité je zmínit i to, že ve změně zákona od 1. 1. 2009 se u pojištěnců mladších 55 let započítává pouze 1 rok evidence na úřadu práce bez podpory v nezaměstnanosti, pro pojištěnce po 55. roku věku v rozsahu 3 roků pojištění. Tato změna je důležitá hlavně pro žadatele o invalidní důchody, kteří někdy velmi těžko dohledávají potřebnou dobu pojištění – viz blíže § 40 odst. 1 ZDP.

⁵⁸ V současné době je praxe taková, že lze podat žádost o odstranění tvrdosti zákona přímo do rukou ministra práce a sociálních věcí ČR. V závažných případech bývá této žádosti vyhověno a lhůta je dodatečně prodloužena. Toto se děje v případě osobní péče o osobu blízkou podle stupně priznané závislosti.

⁵⁹ srov. Voříšek, V. *Náhradní doby důchodového pojištění a vyloučené doby*, in Národní pojištění č. 8-9, roč. 2008.

1.3.2 *Dávková formule*

„Dávkovou formulí se rozumí konkrétní postup při stanovení základu, z něhož se vyměřuje výše důchodové dávky a samotné vyměření této dávky za aplikace exaktně matematických pravidel.“⁶⁰ Vlastní postup při výpočtu dávky se rozkládá do dvou fází: první spočívá ve stanovení základu, z něhož se důchodová dávka vyměřuje; druhý pak ve vlastním vyměření důchodové dávky (blíže viz kapitola 1.4 této práce).

Při pochopení první fáze je třeba seznámit se s několika pojmy:

- 1) Rozhodné období** – rozhodným obdobím je časový úsek, v němž se zjišťuje výše osobního vyměřovacího základu. V současné době je tímto obdobím 30 kalendářních roků, které předchází roku přiznání důchodu. Začíná se rokem 1986, takže první třicetileté období bude uceleno až v roce 2016.
- 2) Vyloučené doby** – těmi se rozumí časové úseky, které se při stanovení vyměřovacího základu vylučují z rozhodného období. Jedná se o dobu pobírání dávek v neschopnosti, pobírání PID nebo starobního důchodu, výkonu vojenské služby, péče o dítě atd.
- 3) Vyměřovací základ** – vyměřovacím základem rozhodným pro výpočet důchodové dávky se rozumí vyměřovací základ pro stanovení pojistného na sociální pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Ve většině případů se jedná o hrubou mzdu zaměstnance, určený vyměřovací základ OSVČ nebo náhradu za ztrátu na výdělku.
- 4) Všeobecný vyměřovací základ** – tím se rozumí výše průměrné měsíční mzdy vždy za kalendářní rok. Jeho výši stanoví vláda svým nařízením.
- 5) Přepočítací koeficient** – používá se pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází přiznání důchodu. Stanoví jej vláda nařízením, ve kterém používá údaje o průměrné měsíční mzdě zjištěné Českým statistickým úřadem.
- 6) Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu** – stanoví se jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který

⁶⁰ Brejcha, A., Šantrůček, V. *Právo důch. pojištění*, str. 129.

o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem a všeobecným vyměřovacím základem za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ.

7) Roční vyměřovací základ – znamená součin úhrnu vyměřovacích základů pojištěnce za kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

8) Osobní vyměřovací základ (dále jen OVZ) – je měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období.

9) Výpočtový základ (dále jen VZ) – „...je podle § 15 ZDP osobní vyměřovací základ, pokud nepřevyšuje tzv. první redukční hranici; pokud tuto hranici převyšuje, stanoví se výpočtový základ tak, že částka osobního vyměřovacího základu do první redukční hranice se počítá plně, z částky OVZ v pásmu od první do druhé redukční hranice se počítá 30% a z částky OVZ nad druhou redukční hranici se počítá 10%.“⁶¹ Aktuální hodnoty redukčních hranic stanoví vláda svým nařízením. Pro rok 2009 jsou redukční hranice stanoveny na 10.500,- Kč, od 10.500,- Kč do 27.000,- Kč a nad 27.000,- Kč.

Po objasnění výše uvedených pojmů můžeme plynule přejít přímo k samotnému vyměření důchodové dávky.

1.4 Výpočet důchodu

Jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole, starobní důchod - ať řádný či předčasný - se skládá ze základní výměry a z procentního výměru důchodu. Výše základní výměry je pro každého pojištěnce jednotná a v současné době činní 2.170,- Kč měsíčně. Výše procentní výměry starobního důchodu se obecně určuje stanovenou procentní sazbou z výpočtového základu podle získané doby pojištění (v daném rozsahu včetně náhradních dob pojištění). Rozlišuje se doba pojištění získaná *do* vzniku nároku na důchod a doba pojištění získána *po* vzniku tohoto

⁶¹ Přib, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. Praha: Grada, 2004, str. 31. ISBN 80-247-0751-9.

nároku. Do dob pojištění získaných do 18 let věku a po vzniku nároku na starobní důchod se však nezahrnují náhradní doby pojištění. Tyto se - až na výše uvedené výjimky - započítávají v rozsahu 80% (podrobněji viz kapitola 1.3.1). Výše procentní výměry u všech typů starobního důchodu činí vždy nejméně částku 770,- Kč měsíčně.

Při samotném výpočtu starobního důchodu je nutné stanovit důchodový věk a poté den, od kterého má být důchod přiznán, za předpokladu, že všechny podmínky nároku jsou splněny. Poté se zjišťuje celková doba pojištění. Dalším krokem je určení rozhodného období a výdělků za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období a zároveň zjištění počtu vyloučených dob příslušejících každému období.

Dříve mohl o tzv. předstihové řízení požádat pouze zaměstnavatel prostřednictvím příslušné OSSZ. Za osoby samostatně výdělečně činné a zaměstnance malých organizací provádělo tuto agendu oddělení důchodového pojištění. V současné době si každý pojištěnec může jednou ročně požádat o tzv. informativní osobní list důchodového pojištění, kde je v ideálním případě uvedena veškerá doba pojištění včetně vyměřovacích základů a vyloučených dob. Díky tomuto novému postupu si každý pojištěnec bez ohledu na to, kolik je mu let, může ověřit, zda má evidenci svého důchodového účtu v pořádku. Ve výpočtu dále následuje úprava ročních výdělků, a to vynásobením koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu, abychom zjistili jednotlivé roční vyměř. základy. Poté se provede součet ročních vyměř. základů a součet vyloučených dob. Následuje výpočet osobního vyměřovacího základu a po jeho redukcii se zjistí výpočtový základ. Finálním krokem je vlastní výpočet důchodu. Provádí se součinem výpočtového základu a příslušného počtu procent v závislosti na době pojištění (u předčasných důchodů se zjišťuje především doba chybějící do důchodového věku). Vypočtená částka se zaokrouhluje směrem nahoru.⁶² Příslušný počet procent v závislosti na době pojištění se počítá za každý celý rok získané doby pojištění (tj. 365 dní). Za každý takto získaný rok se počítá 1,5% výpočtového základu.

⁶² Srov.: Příb, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. Praha: Grada, 2004, str. 31, ISBN 80-247-0751-9.

I když se může zdát, že výpočet důchodu je věc těžká, při znalosti všech potřebných parametrů se jedná o klasický matematický vzorec. Důležité je si uvědomit, že hodnotíme celý aktivní život pojištěnce v rozsahu 40 a více let a ne pouze jednu krátkou životní etapu.

1.4.1 Výpočet řádného starobního důchodu – muž

Po teoretické kapitole o výpočtu starobního důchodu si nyní uvedeme několik konkrétních příkladů. Jako prvního jsem vybrala muže, který se narodil 22. 3. 1947, což znamená, že nárok na řádný starobní důchod získal 22. 3. 2009 a k tomuto dni si požádal o přiznání důchodu. Dobu pojištění počítáme od 1. 9. 1962, kdy se začal učit, až do nároku, tj. do 21. 3. 2009. V jeho celkových dobách pojištění chybí pouze 5 dnů v roce 1969, kdy se stěhoval do Českých Budějovic a 3 dny v roce 1992, kdy přišel o zaměstnání. Pokud tedy sečteme všechny pojištěné dny, dostaneme se na počet 16 963 pojištěné dny, tj. 46 let a 173 dny. Zároveň zjišťujeme, že muž byl dvakrát v životě evidován na Úřadu práce a tato doba pojištění - jak víme z předešlých kapitol - se hodnotí pouze 80% (bez výplaty podpory v nezaměstnanosti). Výpočtem se tedy dostáváme na 16 932 dny pojištění, tj. 46 let a 142 dny. Za každý rok pojištění (365 dnů) počítáme 1,5%, což je 69% vyměřovacího základu (praktický výpočet viz příloha I).

1.4.2 Výpočet řádného starobního důchodu – žena

K dalšímu provedenému výpočtu starobního důchodu jsem vybrala ženu, která se narodila 23. 5. 1950 a vychovala 2 děti. Získala tak nárok na důchod 23. 9. 2008. Žadatelka se však rozhodla ukončit pracovní poměr až v dubnu 2009 a o důchod tedy požádat až 18. 4. 2009. Dobu pojištění zjišťujeme od 1. 9. 1965, kdy žadatelka začala studovat střední školu, do 22. 9. 2008, kdy jí vznikl nárok na

řádný starobní důchod. Dobu od 23. 9. 2008 do 17. 4. 2009 počítáme jako dobu pojištění po nároku. Zjistili jsme celkový počet dnů 15 718, tj. 43 roky a 23 dny.

Protože však žadatelka studovala i po 18. roku věku a byla jednou evidována jako uchazečka na Úřadu práce, došli jsme po krácení 80% NDP na počet 15 622 dny, tj. 42 roky a 292 dny. (Na tomto příkladu je jasně vidět, jak redukce náhradních dob na 80% žadatelku poškodila, neboť přišla o jeden celý rok (tj. 1,5%) a zůstaly jí nezhodnoceny 292 dny.) Získali jsme tedy 63%. Doba po nároku čítá dohromady 207 dnů, ale zjistili jsme, že žadatelka po nároku na starobní důchod byla 27 dnů nemocná. Proto jí bylo doporučeno zažádat si o důchodu později, tj. od 18. 4. 2009. Pojištění po nároku tedy nakonec čítalo 180 dnů, tj. 3% navíc (praktický výpočet viz příloha II).

1.4.3 Výpočet předčasného starobního důchodu – muž

Nyní se dostáváme k výpočtu předčasného starobního důchodu s trvalým krácením. Pro svůj příklad jsem vybrala muže narozeného 24. 5. 1948. Důchodový věk bude splňovat až 24. 7. 2010. Z důvodu evidence na Úřadu práce a mizivé šance sehnat kvalitní zaměstnání kvůli svému věku, se muž rozhodl odejít do důchodu dříve. Dobu pojištění počítáme od 2. 9. 1963, kdy muž začal okamžitě po ukončení základní školy pracovat, až do nástupu do ST, tj. 31. 1. 2009. Docházíme k počtu 16 582 dny pojištění, tj. 45 let a 157 dnů.

Protože je žadatel posledního půl roku v evidenci na Úřadu práce, snižuje se doba pojištění na 16 558 dnů, tj. 45 let a 133 dny, takže krácení dob pojištění nemá v tomto případě vliv na výši důchodu. U předčasného starobního důchodu je podstatné spočítat přesně každých 90 kalendářních dnů srážky, aby člověk např. kvůli několika dnům neměl doživotně nižší důchod.⁶³ Do nároku schází doba od 1. 2. 2009 do 23. 7. 2010 (den před nárokem), tj. celkem 538 dnů. Srážka se počítá $538 : 90 = 6 \times 0,9\% = 5,4\%$ trvalá srážka z vyměřovacího základu (praktický výpočet viz příloha III).

⁶³ $365 : 90 = 4,055$, tj. dále $5 \times 0,9 = 4,5\%$ srážky

Žadatel se tedy musí smířit s trvalou srážkou důchodu ve výši 784,- Kč. Kdyby měl nárok na řádný starobní důchod, tento by k letošnímu roku činil 11.975,- Kč. Příští rok by byl díky nárůstu koeficientů a redukčních hranic ještě vyšší.

1.4.4 Výpočet předčasného starobního důchodu – žena

Pro srovnání rozdílu mezi přiznanými důchody mužům a ženám jsem pro další výpočet předčasného starobního důchodu vybrala ženu. Narodila se 23. 11. 1951 a vychovala 2 děti. Do předčasného starobního důchodu odchází přímo ze zaměstnání, důvod je neznámý. Při zjišťování hodnotíme dobu od 1. 9. 1967 do 31. 5. 2009. Žena žádá přiznání důchodu od 1. 6. 2009. Součtem se dostáváme na 15 246 dnů pojištění, tj. 41 rok a 281 den. Žadatelka byla v průběhu života evidována na Úřadu práce pouze jedenkrát, takže po snížení NDP se dostáváme na 15 225 dnů pojištění, tj. 41 rok a 263 dny. Do dosažení důchodového věku jí zbývá 417 dnů, nárok na řádný starobní důchod náleží až 24. 7. 2010. Srážka je z doby od 1. 6. 2009 do 23. 7. 2010, tj. $417 : 90 = 5 \times 0,9\% = 4,5\%$ trvalá srážka z důchodu (praktický výpočet viz příloha IV).

Žadatelka se tedy musí smířit s trvalou srážkou důchodu ve výši 626,- Kč. (Jenom pro představu - kdyby žadatelka vychovala jedno dítě a nárok na starobní důchod se jí posunul na 23. 11. 2011, srážka z důchodu by činila - po posunutí odchodu do důchodu na 6. 6. 2009 - 10 období, tj. 9% trvale. Z již vypočteného důchodu by se jednalo o trvalou srážku 1.253,- Kč.

Na právě uvedených výpočtech důchodů lze vidět, že se nejedná o zbytečně složitý matematický výpočet. V současné době provozuje Ministerstvo práce a sociálních věcí kalkulačku na informativní výpočet důchodu.⁶⁴ Podstatné pro správný výpočet je znát všechny souvislosti, způsob, jakým se započítávají doby pojištění, koeficienty, nároky, atd. V současné době je kompetentním úřadem pro výpočet důchodové dávky pouze Česká správa sociálního zabezpečení v Praze.

⁶⁴ www.mpsv.cz/cs/2435

Okresní správy sociálního zabezpečení mají pouze možnost informativně spočítat výši důchodu, a to nad rámec jejich pracovní doby. V žádném případě to není jejich povinností a klient se této služby nemůže dožadovat.

1.5 Schválené budoucí změny v ZDP

V posledních několika letech se neustále mluví o nutnosti provést reformu důchodového zabezpečení, neboť při současném demografickém vývoji reálně hrozí, že v horizontu již několik let nebude nikdo, kdo by do důchodového systému přispíval.⁶⁵

V současné době probíhají drobné úpravy zákona o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb. Nejnovější změna platná od 1. 1. 2009 je změna zápočtu dob pojištění, a to pojištěncům mladším 55 let, vedených v evidenci na Úřadu práce bez výplaty podpory v nezaměstnanosti v rozsahu pouze jednoho roku. Toto krácení je podstatné pro pojištěnce, který nedisponuje potřebnou dobou pojištění a stal (či se stane) invalidním. Pokud nesplní podmínku, která spočívá v dosažení 5 let pojištění po 28. roku věku v posledních 10 letech od vzniku invalidity, ČSSZ výplatu důchodu nepřizná a žadatel se tak dostává do složité situace.

Další změny, které by měly vstoupit v platnost od 1. 1. 2010, uvedu v následujících odstavcích pro přehlednost dle paragrafů ZDP:

§ 4 - dojde ke zrušení názvu *plný invalidní* a *částečný invalidní důchod*. Nadále je uváděn pouze důchod *invalidní*.⁶⁶

§ 5 odst. 1, písm. m) - změna se bude týkat také *zápočtu doby studia po 18 roku věku*. V současné legislativě se započítává šest let studia (prezenčního) kdykoliv v průběhu pojištěncova života. Od 1. 1. 2010 se *doba jakéhokoliv studia nebude započítávat do dob pojištění* a není naděje ani na tzv. přechodné ustanovení, např. vztahující se na studenty, kteří začnou studovat ještě v průběhu roku 2009. I toto

⁶⁵ srov. Vopátek, J., *Vláda schválila důchodovou reformu*, in Národní pojištění č. 5, roč. 2008.

⁶⁶ Více § 39 - § 41 ZDP.

opatření je velmi diskutabilní, vzhledem k současné úpravě výpočtu důchodu (čím více dob pojištění, tím vyšší důchod).

§ 6 odst. 1, písm. f) - další parametrickou změnou bude *možnost pojištění i manželky diplomata*, který v cizině působil v diplomatických službách České republiky.

§ 20 odst. 2 - novinkou bude uznání výchovy dítěte převzatého do trvalé péče nahrazující péči rodičů, a to nově *i dítě, jež bylo převzato do péče na základě předběžného opatření vydaného v rámci řízení o svěřeni dítěte do výchovy*.⁶⁷

§ 28 - nejpodstatnější změna týkající se starobních důchodů si všimne *potřebné doby pojištění*. V současnosti stačilo pro uznání nároku na důchod 25 let pojištění, s novým zákonem se tato hranice posune na 35 let pojištění. Tato změna však nastane postupně, a to: povinnost 26 let pojištění a dosažení důchodového věku v roce 2010, dále 27 let pojištění a dosažení důchodového věku v roce 2011, takto postupně až do roku 2018, kdy bude doba pojištění minimálně 35 let.

§ 29 odst. 2 - u tzv. poměrného starobního důchodu se hranice z potřebných 15 let pojištění posune postupně na 20 let.

§ 30 – *dočasně krácený důchod* ze zákona o důchodovém pojištění trvale zmizí.

§ 31 – zvýší se požadavek potřebné *doby pojištění* (viz § 28)

§ 32 odst. 2 - velkou změnou bude i *prodloužení důchodového věku*, a to u pojištěnců narozených mezi roky 1936 až 1968 (viz příloha V).

§ 32 odst. 3 – *další důchodový věk* osob narozených po roce 1968 se bude určovat takto: u mužů 65 let, u žen 62 let (při vychování alespoň čtyř dětí), 63 let (výchova tří dětí), 64 let (výchova dvou dětí) a 65 let (bezdětná žena).

§ 34 odst. 2 – odst. 4 – zajímavou změnou prochází také *zvyšování důchodu*. Nově bude zavedeno několik možností zvyšování, a to:

1) Dle odst. 2 se výše procentní výměry starobního důchodu zvyšuje pojištěnci (který splňuje nároky, vykonává(val) výdělečnou činnost, ale nepobíral důchod) za každých 90 kalendářních dnů této výdělečné činnosti o 1,5 % výpočtového základu.

⁶⁷ § 45 zákona o rodině.

2) Dle odst. 3 se výše procentní výměry starobního důchodu pojištěnce (za stejných podmínek jako u odst. 2, kdy ale pobíral zároveň $\frac{1}{2}$ výše starobního důchodu), zvýší za každých 180 kalendářních dnů této výdělečné činnosti o 1,5 % výpočtového základu.

3) Dle odst. 4 se výše procentní výměry starobního důchodu pojištěnce (za stejných podmínek jako u § 2, kdy ale klient pobíral starobní důchod v plné výši), zvýší za každých 360 kalendářních dnů této výdělečné činnosti o 0,4 % výpočtového základu.

§ 36 odst. 1 - změny srážek - výše procentní výměry starobního důchodu se sníží za každých i započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne přiznání starobního důchodu do dosažení důchodového věku o:

0,9 % výpočtového základu za období prvních 720 kalendářních dnů,

1,5 % výpočtového základu za období od 721. kalendářního dne.⁶⁸

§ 39 - jednou z nejpodstatnějších změn je *úplné zrušení plného a částečného invalidního důchodu*. Po 1. 1. 2010 bude existovat pouze *invalidní důchod I., II. a III. stupně*. Stupeň invalidity pak ovlivní výši vypláceného důchodu. Podle současné úpravy je pojištěnec invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 % (dříve stačilo 33%). Dle tohoto poklesu bude nová úprava rozeznávat:

invaliditu I. stupně (pokles pracovní schopnosti min. o 35%, max. o 49 %)

invaliditu II. stupně (pokles min. o 50 %, max. o 69 %)

invaliditu III. stupně (pokles min. o 70 %).

Zápočet procent z vyměřovacího základu bude u I. stupně invalidity 0,5%, u II. stupně 0,75% a u III. stupně 1,5%.⁶⁹

Při této úpravě platí, že lidé, kteří mají důchod přiznán do 31. 12. 2009, budou dostávat stávající výši svého důchodu. Snížení ani zvýšení u nich nepřichází v úvahu, takže efekt úspory financí se projeví až v horizontu několika dalších let.

⁶⁸ Při přípravě změn se často hovořilo o tom, že pojištěnec bude moci odejít do předčasného starobního důchodu dříve, než o tři roky před nárokem na řádný starobní důchod, jak připouští nyní § 31. Návrh na hranici 5 let při odchodu do předčasného ST se ale v publikovaných návrzích neobjevil.

⁶⁹ § 41 odst. 1 ZDP.

§ 40 odst. 2 – nyní nově řeší *nárok na výplatu invalidního důchodu u pojištěnce, který nesplnil potřebnou dobu pojištění*, a to tak, že v rozhodném období posledních 20 let bude nutné splnit podmínku 10 let pojištění.⁷⁰

§ 50 odst. 2 písm. e) – změni *nárok na obnovu výplaty vdovského a vdoveckého důchodu*, a to pokud žadatel(ka) dosáhl(a) alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší (dosud automaticky v 55 letech, resp. v 58 letech muž).

§ 61a – dříve si poživatel PID mohl požádat ke dni nároku na řádný starobní důchod o tento důchod a ČSSZ vypočítala, který z nich je pro žadatele výhodnější. S novelou zákona se bude nyní *automaticky přiznávat starobní důchod*, a to nejpozději od 65 let věku.

§ 64 – nově bude *zpoplatněna výplata důchodů vyplácených prostřednictvím České pošty s. p.* Tato změna se dotkne pouze výplat důchodů přiznaných po 31. 12. 2009.

Toto jsou všechny důležité změny, které čekají ZDP po 1. 1. 2010. Změna zákona byla koncem dubna letošního roku schválena, v současné době však není jisté, od kdy nabude účinnosti, neboť např. zákon o nemocenském byl dvakrát odkládán, než došlo k jeho uvedení do praxe.

⁷⁰ Platí pro pojištěnce, kteří ke dni uvedení zákona do praxe dosáhnou 38 let věku.

2 Praktická část

Podstatou praktické části této práce je *dotazníkové šetření*, jehož cílem bylo zjistit, jak sami klienti důchodové správy vnímají svoji osobní situaci a na základě jakých informací a důvodů se rozhodují nastoupit předčasný starobní důchod.

Cílem šetření bylo zjistit osobní důvody, jež klienty OSSZ vedou k požádání o předčasný starobní důchod a porovnat je s budoucí připravovanou úpravou důchodového systému v ČR (viz kapitola 1.5 této práce, str. 36-39).

Objektem výzkumu byli občané ČR, klienti OSSZ v Českých Budějovicích – muži i ženy - ve věku 56 - 61 let. Celkový počet dotazovaných byl 71 klient a zahrnuty byly všechny stupně vzdělání.

Místem výzkumu - vzhledem k časové omezenosti celého projektu - byla pouze OSSZ České Budějovice, přestože jedna z otázek dotazníku zněla tak, na které OSSZ se klient dále informoval o podmínkách odchodu do důchodu.

Hypotézy, na základě kterých jsem postavila otázky pro dotazníkové šetření, jsem rozdělila na tři základní okruhy:

1. okruh: Řešení sociální situace žadatele (viz Tabulka 1 str. 43)

Výchozí hypotéza: Lidé odcházejí do ST, neboť se obávají zhoršení podmínek odchodu do ST v budoucnu (srov. kapitola 1.3 této práce, str. 27n).

2. okruh: Řešení osobní situace (viz Tabulka 2 str. 45)

Výchozí hypotéza: Lidé odcházejí do ST kvůli svému zdravotnímu stavu ovlivněného druhem vykonávané práce (srov. kapitola 1.1.4.2 této práce – pracovní kategorie, str. 17-22).

3. okruh: Informovanost žadatelů (viz Tabulka 3 str. 46)

Výchozí hypotéza: Lidé bývají předem, leč nedostatečně informováni o podmínkách nástupu ST (tato hypotéza není opřena o teoretickou část této práce, ale spíše o mé osobní zkušenosti z dlouholeté praxe).

Metodika a technika výzkumu

Protože pracuji na OSSZ v Českých Budějovicích, zaměřila jsem se na metodiku terénního výzkumu. Nejprve jsem požádala o schválení distribuce

dotazníkového šetření ředitele Pracoviště ČSSZ České Budějovice a ředitelku OSSZ České Budějovice.

Poté jsem ve spolupráci se svými kolegyněmi požádala o vyplnění dotazníků klienty, kteří se buď teprve přišli informovat o možnosti předčasného důchodu, nebo s nimi byla žádost ihned sepisována, a to v rozmezí měsíců března až května 2009. Výsledky šetření následují v další kapitole této práce.

2.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Samotné vyhodnocení dotazníkového šetření je uspořádáno ve třech tabulkách podle výše popsaných okruhů, v rámci nichž klienti odpovídali na níže položené otázky. Pod každou tabulkou uvádím výsledky, které jednotlivé okruhy ukázaly.

Jsem si vědoma, že některé dotazníkové otázky by bylo možno zařadit do více než jedné kategorie (např. dosažené vzdělání, současné bydlení, atd.). V celkovém pohledu však tato skutečnost nemá na výsledek šetření vliv.

Tabulka 1: Okruh výzkumu „Řešení sociální situace žadatele“

Otázka	Odpověď					
	počet klientů, kteří odpověděli					
Životní úroveň Vaší rodiny	Velmi dobrá	Spíše dobrá	Neutrální	Spíše špatná	Velmi špatná	-
	2	24	38	7	0	
Nyní jsem evidován na ÚP	Ano	Ne	-	-	-	-
	20	51				
Doba evidence na ÚP	<3 měsíce	3-6 měsíců	7-12 měsíců	1,1-2 roky	>2 roky	-
	10	2	7	1	0	
Hlavní důvod odchodu do ST	Nemohu najít práci	Zdravotní stav	Nechuť pracovat, únava	Jiné důvody	-	-
	12	28	17	14 ⁷¹		
Tři nevýhody ST	Malý příjem, krácení	Žádná nevýhoda	Ztráta soc. kontaktu	Nemožnost přivýdělků	Ztráta smyslu života	Nevýhody neřeším
	43	24	4	3	2	1
Nejvyšší dosažené vzdělání	Základní	Vyučen(a) bez maturity	Vyučen(a) s maturitou	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	Vyšší odborné, VŠ
	11	38	2	2	14	4

1) Výše dosaženého vzdělání nekoresponduje se životní úrovní rodiny respondenta. Nejvíce žadatelů o ST jsou klienti vyučení bez maturity, což může vést k domněnce o celoživotní manuální práci, kterou jsou klienti nyní již unaveni. Důvodem pro nástup ST není – až na výjimky (většinou ženy-vdovy, rozvedené) - špatná životní úroveň žadatelů.

⁷¹ Finanční krize způsobila odliv zákazníků – 4x; ukončení PP ze strany zaměstnavatele – 2x; péče o rodinu – 2x; věk, rozvod, psychické vyčerpání – po jednom důvodu; třísměnný provoz – 1x; insolvenční řízení – 1x; nejistota z budoucnosti – 1x.

- 2) Výše dosaženého vzdělání však ovlivňuje možnost získání nového zaměstnání při ztrátě původního. Vyhodnocením šetření bylo zjištěno, že z celkového počtu 20 lidí evidovaných v současné době na ÚP je 6 osob se základním vzděláním a 10 osob je vyučených bez maturity (1 osoba má VŠ a 3 osoby SŠ s maturitou). Pohlaví v tomto případě nerozhoduje, neboť ve zkoumaném vzorku bylo 10 mužů a 10 žen.
- 3) Lidé ve většině případů nejsou evidováni na ÚP, nýbrž nastupují ST přímo ze zaměstnání. Hlavní důvod – jak vidno v tabulce I – je zdravotní stav respondentů a jejich psychická i fyzická vyčerpanost.
- 4) Pokud už jsou klienti vedeni na ÚP, tato evidence je převážně krátkodobá.
- 5) Více jak polovina dotazovaných cítí jako nespravedlnost a nevýhodu ST trvalé krácení důchodu. Respondenti při osobních pohovorech vnímají toto krácení jako nezasloužené, neboť celý život pracovali, odváděli do státního rozpočtu povinné pojištění a nyní, když má přijít očekávané zajištění na stáří, stát opět klade další podmínky v podobě tohoto krácení.
- 6) Druhým překvapujícím zjištěním je skutečnost, že 24 respondenti z celkového počtu 71, neuvedli žádnou nevýhodu odchodu do ST. Při sepisování žádostí lidé skutečně neřeší nevýhody, neboť jejich fyzický i psychický stav je nasměrován k brzkému odchodu na odpočinek a tento se stává jejich jedinou myšlenkou.

Tabulka 2: Okruh výzkumu „Řešení osobní situace žadatele“

Otázka	Odpověď					
	počet respondentů, kteří odpověděli					
Osobní zdravotní stav	Cítím se zdrav(a)	Necítím se zdrav(a)	Jiné	-	-	-
	30	35	6 ⁷²			
3 výhody ST	Zlepšení zdraví	Žádné výhody	Čas na vnoučata	Odpočinek	Finanční jistota	Více volného času
	21	17	12	11	10	9 ⁷³
Pohlaví	Žena	Muž	-	-	-	-
	40	31				
Věk	56	57	58	59	60	61
	11	14	11	10	16	9
Současné bydlení	Byt v OV	Byt v nájmu	Rodinný dům	-	-	-
	21	19	31			
Rodinný stav	Svobodný (á)	Ženatý, vdaná	Rozvedený (á)	Vdovec, Vdova	-	-
	2	55	10	4		

1) Vnímání osobního zdravotního stavu respondentů nesouvisí s požádáním o ST, přesto jeho zlepšení je nejčastěji uváděnou výhodou nástupu ST. Lidé, kteří se cítí zdraví, nechtějí dále pracovat, neboť se např. cítí unaveni, jsou znechuceni přístupem zaměstnavatele a podmínkami práce (tyto informace jsem mj. za svou 10-tiletou praxi na OSSZ odposlouchala od klientů).

2) Napříč věkem a pohlavími lidé nevnímají žádnou výhodu nástupu ST. Muži se více soustředí na své individuální potřeby (odpočinek, volný čas), ženy naopak vnímají potřebu své přítomnosti v rodině (péče o vnoučata po nástupu matky z rodičovské dovolené zpět do zaměstnání, starost o bezmocného rodinného příslušníka).

⁷² Stav po operaci – 2x; cítím se na 75% dobře – 2x; únava – 1x; ČID – 1x.

⁷³ Další uvedené výhody: čas na koničky, záliby – 7x; čas na rodinu – 5x; užívat si – 5x; péče o tehýni – 2x; brát peníze a zároveň si přivydělat – 2x; žádné starosti – 2x; nemusím shánět práci – 2x; nemusím vstávat – 1x; nemusím čekat na dovršení let na S – 1x; nemusím dojíždět – 1x; nemusím být na ÚP – 1x; nevidím nevýhody -1x.

3) Většina respondentů žije v manželství (55 ze 71) a má ve svém věku vyřešenou bytovou otázku (52 ze 71 dotazovaných bydlí ve svém bytě či domě) a tato žádným způsobem neovlivňuje jejich rozhodování o nástupu ST.

Tabulka 3: Okruh výzkumu „Informovanost žadatelů“

<i>Otázka</i>	<i>Odpověď</i>			
	<i>počet respondentů, kteří odpověděli</i>			
<i>Prvotní zdroj informací o odchodu do ST</i>	Média ⁷⁴	Známi, přátelé	ÚP	OSSZ
	19	32	5	14
<i>OSSZ, kde jste se dále informoval(a)</i>	OSSZ České Budějovice	-	-	-
	71			
<i>Spokojenost a dostatečnost podaných informací o ST na OSSZ</i>	Ano	Ne	-	-
	70	1		
<i>Informace byly podané srozumitelně na OSSZ</i>	Ano	Ne	-	-
	70	1		
<i>Využil(a) bych možnost výpočtu mého ST</i>	Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne
	49	18	4	0

1) Dotazníkové šetření potvrdilo mou hypotézu o tom, že lidé na OSSZ chodí již s nějakým povědomím o problematice ST, které získali ponejvíce od svých přátel a z médií. Tyto informace jsou však dosti kusé. Lidé nevědomky míchají podmínky § 29, § 30 a § 31, což svědčí o tom, že situace každého klienta je individuální a nelze ji zobecnit.

3) Výsledky dotazu o spokojenosti, dostatečnosti a srozumitelnosti podaných informací mohou svědčit buď o obavě před sebepoškozením klienta (strach ze zhoršení přístupu pracovnice po uvedení negativního hodnocení, neboť klient vyplňoval dotazník sice samostatně, nicméně v přítomnosti pracovnice

⁷⁴ Vzhledem k věku dotazovaných jsem mezi média vědomě nezařadila internet, neboť na základě své dlouholeté práce s touto věkovou skupinou vím, že lidé se tomuto zdroji vyhýbají kvůli jeho modernosti, složitosti, vlastní nechtí se učit nové věci (práce s počítačem) atd.

důchodového oddělení), nebo naopak o profesionalitě při podávání informací ze strany pracovníků důchodového oddělení. Jediné negativní hodnocení zůstalo bez uvedení bližšího důvodu této negace.

4) Většina žadatelů přicházejících na OSSZ by uvítala oficiální možnost výpočtu výše ST kvůli zodpovědnějšímu rozhodnutí, zda ST nastoupit, či počkat na S, neboť výše přiznaného ST může značným způsobem nadále ovlivnit jejich životní úroveň.⁷⁵

2.2 Shrnutí výsledků šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit důvody, jež klienty OSSZ vedou k podání žádosti o předčasný starobní důchod a porovnat je s budoucí úpravou důchodového systému v ČR. Vyhodnocením výzkumu jsem tohoto cíle dosáhla - výchozí hypotézy se buď potvrdily (hypotéza 2. okruhu), nepotvrdily (hypotéza 1. okruhu), nebo ukázaly hlubší souvislosti (hypotéza 3. okruhu).

Porovnání s budoucí úpravou důchodového systému, jež znamená navýšení věku pro odchod do důchodu, ukázalo, že toto navýšení může pro některé občany znamenat velkou překážku, neboť již při současné úpravě nejsou vzhledem ke svému zdravotnímu stavu (myšleno také na fyzickou únavu a psychické vyčerpání) schopni vyčkat nástupu na S, ale využívají své právo na ST i přes trvalé srážky, které tento nástup znamená.

Mnohé odpovědi respondentů byly pro mě překvapující, některé nečekané, avšak celý výzkum byl pro mě přínosem, neboť žadatele nadále nevnímám pouze jako klienty OSSZ, ale více jako jednotlivé osobnosti se svými životními radostmi a starostmi. Velice mě potěšil jejich přístup a ochota ke spolupráci na tomto projektu. Setkala jsem se s jediným odmítnutím, které plně respektuji a věřím, že celkový výzkum a jeho výsledky nikterak neovlivnilo.

⁷⁵ V SRN dostává cca od 40 let věku pojištěnec každý rok výpočet předpokládané výše důchodu.

Při mé práci s klienty OSSZ jsem poznala, že důvody, které je vedou k nástupu ST, jsou strach z budoucnosti, nejistota, nedůvěra v zaměstnavatele, rozčarování z politického a společenského dění poslední doby, předejití „ostudné“ registraci na ÚP v případě ztráty zaměstnání krátce před nástupem na řádný důchod. Na svém pracovišti spolu s kolegyněmi v poslední době také pozorujeme nárůst žádostí o invalidní důchody. Tyto jsou však ovlivněny zdravotním stavem (postizením) klientů a jsou daleko přísněji posuzovány, takže jejich přiznání se dočká jen určité procento žádajících.

Jakmile jsme začali vyplňovat dotazník, mnozí respondenti vůbec nemysleli na negativa ST, spíše se soustřeďovali na budoucí výhody. Výši trvalé srážky jim kompenzovaly např. úspora finančních prostředků na dopravu do zaměstnání, zlevněné jízdné a vstupné. Mnozí sní o návratu volného času stráveného s rodinou, cestováním, aj.

3 Závěrečné zhodnocení

Nakonec nezbyvá než shrnout tuto práci do přehledného závěru a zhodnotit, zda bylo dosaženo cíle stanoveného v úvodu.

Práce byla koncipována jako pohled na minulou, současnou a budoucí úpravu důchodového pojištění v ČR. V prvních kapitolách jsem tedy popisovala historický vývoj důchodové problematiky od vzniku sociálního státu jako myšlenkového směru, jehož nedílnou součástí je i důchodová politika. Tento pohled je důležitý z hlediska toho, že dřívější úpravy neznaly pojem *předčasný starobní důchod* a občané ČR neměli – až na výjimky – jinou možnost než odchod do řádného starobního důchodu.

Cílem práce bylo zmapovat rozsah a možnosti, které lze nabídnout klientům a žadatelům právě o tento *předčasný starobní důchod*. Tento cíl jsem splnila výkladem zákona o důchodovém pojištění, konkrétně § 29 – 31.

Protože odchod do ST znamená pro občany trvalou srážku oproti nástupu řádného starobního důchodu, považovala jsem za nezbytné uvést v práci konkrétní výpočty obojího druhu důchodu, a to zvlášť u ženy a u muže, neboť u ženy je oproti muži tato dávka ovlivněna počtem vychovaných dětí a také menším počtem odpracovaných let díky nástupu důchodu v nižším věku a celkově nižšími výdělky v zaměstnání.

Vzhledem k trendu posledních let, kdy pozorujeme zvyšování počtu žadatelů o ST, mě zajímaly důvody, jež občany ČR k tomuto životnímu kroku vedou. Odpovědi – leckdy překvapivé - mi poskytlo dotazníkové šetření provedené mezi klienty OSSZ v Českých Budějovicích. Díky vyhodnocení tohoto šetření jsem opustila některé mýty o důvodech nástupu ST a pochopila hlubší souvislosti tohoto životního rozhodnutí některých jedinců. Dotkla jsem se skutečných potřeb a starostí lidí, s nimiž denně pracuji. Dostala jsem možnost porovnat je s psanými zákony, nařízeními a ustanoveními, jež – z pochopitelných důvodů - nejsou mezi lidmi populární, které je však nutné co nejrychleji uvést do praxe, aby byla zachována rovnováha příjmů a výdajů v této oblasti v rámci státního rozpočtu a tento se – vzhledem k populačním změnám posledního období - nezhroutil.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

- 1) BREJCHA, Aleš, ŠANTRŮČEK, Václav *Právo důchodového pojištění*. Praha : LINDE, 1998. ISBN 80-7201-124-3.
- 2) BŘESKÁ, Naděžda, LINHART, Zdeněk *Soubor právních předpisů*. Havířov : VOK, 1992. ISBN 80-900942-5-2.
- 3) FRANCOVÁ, Hana, Novotný, Aleš, *Sociální politika v základech*. Praha : Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-125-3.
- 4) GALLAS, Jan, MAŘÍK, Jaromír, MIMRA, Stanislav *Zákon o národním pojištění*. Praha : Práce, 1948. ISBN nevedeno.
- 5) GREGOROVÁ, Zdeňka *Důchodové systémy*. Brno : Masarykova Univerzita, 1998. ISBN 80-210-2003-2.
- 6) Kolektiv autorů *Zákon o sociálním zabezpečení 55/1956Sb*. Praha : TO SÚSZ, 1959. ISBN nevedeno.
- 7) Kolektiv autorů *Sociální zabezpečení 2009 ÚZ*. Ostrava-Hrabůvka : Sagit, 2009. ISBN 978-80-7208-716-7.
- 8) Kolektiv autorů *Důchody*. Praha : MPSV, 1996. ISBN 80-85529-24-6.
- 9) Kolektiv autorů *Důchodové zabezpečení – základní ustanovení*, Praha : SÚSZ, 1966. ISBN nevedeno.
- 10) KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha : VŠE, 1996. ISBN 80-7079-006-7.

11) MATOUŠEK, Oldřich *Slovník sociální práce*, Praha : Portál, 2002.
ISBN 80-7178-549-0.

12) POTŮČEK, Martin *Sociální politika*. Praha : SLON, 1995.
ISBN 80-85850-01-X.

13) PŘIB, Jan *Kdy do důchodu a za kolik*. Praha: Grada, 2004.
ISBN 80-247-0751-9.

14) PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír *Zaměstnávání důchodců*. Praha : C.H.Beck,
1998. ISBN 80-7179-160-1.

15) PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír *Důchodové předpisy s komentářem*.
Praha : ANAG, 2004. ISBN 80-7263-236-1.

16) SLANÝ, Antonín, KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální ochrana a důchodový
systém*. Brno : MU, 2004. ISBN 80-210-3390-8.

17) SOUKUP, Jaroslav *Důchody v otázkách a odpovědích*. Praha : Práce, 1984.
ISBN 24-062-84.

18) SPIEKER, Manfred *Sozialstaat, Menschenbild und Sozialstaat, Die soziale
Dimension Europas, Der ruinöse Sozialstaat*. Freiburg : Verlag Herder, 1995.
ISBN 80-85795-26-4.

19) TOMĚŠ, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení: teorie a mezinárodní
srovnání*. Praha : Věšhrad, 1993. ISBN 80-85305-25-9.

20) VEČEŘA, Miloš *Sociální stát, východiska a přístupy*. Praha : Slon, 1993.
ISBN 80-901424-6-X.

Použité novinové zdroje

- 21) ŽIŽKOVÁ, Jana *Problematika účasti státu v sociální politice*, in Sociální politika č. 4, roč. 1994.
- 22) VOPÁTEK, Jiří *Vláda schválila důchodovou reformu*, in Národní pojištění č. 5, roč. 2008.
- 23) VOŘÍŠEK, Vladimír *Náhradní doby důchodového pojištění a vyloučené doby*, in Národní pojištění č. 8-9, roč. 2008.

Použité elektronické zdroje:

1) Příručka budoucího důchodce

http://www.cssz.cz/NR/ronlyres/88F3BBA5-BBE1-405E-8832-5EA25171585F/0/PBD_2009.pdf

2) Kalkulačka – výpočet důchodu

<http://www.mpsv.cz/cs/2435>

3) Statistické údaje ČSSZ Praha – počet žádostí

http://sacb4.cssz.cz/cgi-bin/wdok/bin/wdok200?template=/wdok/wdok200/wdok200_6.asp&dir=task-cbummar-20090608113838&file=statistika.txt&suffix=.nlp&stranka=2&stranek=2&url={/cgi-bin/wdok/bin/wdok200?template=/evzad/evzad100/evzad100.asp}{typ=C}{odkud=Statistiky}&url_name=Evidence+%9eádostí+o+důchod&SID=&jmeno_ulohy=EVZAD%20%20statistiky&uziv_jmeno

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha I	Tabulka počtu žádostí o starobní důchody sepsané na OSSZ České Budějovice
Příloha II	Výpočet řádného starobního důchodu muž – S
Příloha III	Výpočet řádného starobního důchodu žena - S
Příloha IV	Výpočet předčasného starobního důchodu muž – ST
Příloha V	Výpočet předčasného starobního důchodu žena – ST
Příloha VI	Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968
Příloha VII.....	Dotazník

Příloha I

Tabulka počtu žádostí o starobní důchody sepsané na OSSZ České Budějovice⁷⁶

Rok podání	Starobní důchod § 29	Starobní důchod § 30	Starobní důchod § 31	Celkem
1998	811	41	273	1125
1999	1 066	119	657	1842
2000	1 049	131	1 157 ⁷⁷	2 337
2001	813	58	452	1 323
2002	851	143	189	1 183
2003	1 146	264	282	1 692
2004	1 521	93	336	1 950
2005	1 360	104	303	1 767
2006	1 277	146	387	1 810
2007	1 474	31	440	1 945
2008	1 448	4	557	2 009

⁷⁶ Elektronická evidence žádostí na OSSZ začala až koncem roku 1997
(<http://sacb4.cssz.cz/cgi.....>)

⁷⁷ Od 1.1.2001 docházelo k výrazné úpravě procentní srážky z trvale kráceného důchodu z 0,3% a 0,6% zvýšení na 0,9% za každých 90 kalendářních dnů, proto v roce 2000 pozorujeme tak enormní nárůst počtu předčasných starobních důchodů.

Příloha II

Výpočet řádného starobního důchodu muž - S

Rok	Příjem z výdělečné činnosti /roční hrubý příjem v Kč/	Vyloučené doby /rok/	Koeficient	Přepoč. příjem z výdělečné činnosti /v Kč/
1986	35 861	6	7,9470	284 987
1987	33 896	26	7,7842	263 853
1988	30 108	77	7,6106	229 139
1989	33 287	42	7,4306	247 342
1990	32 023	44	7,1682	229 547
1991	27 368	129	6,2117	170 002
1992	17 167	188	5,0721	87 073
1993	64 133	0	4,0493	259 694
1994	80 546	0	3,4157	275 121
1995	105 379	0	2,8824	303 744
1996	121 836	8	2,4344	296 598
1997	137 823	0	2,2022	303 514
1998	151 243	0	2,0145	304 679
1999	157 466	0	1,8613	293 091
2000	132 460	80	1,7461	231 288
2001	112 615	31	1,6089	181 186
2002	118 995	7	1,4993	178 409
2003	123 359	21	1,4047	173 282
2004	136 859	9	1,3172	180 270
2005	147 762	0	1,2523	185 042
2006	50 402	102	1,1748	59 212
2007	191 787	31	1,0942	209 853
2008	186 037	74	1,0000	186 037

1) výpočet VPZ (výpočtového základu)

$$\frac{\text{úhrn přepoč. příjmu 1986 až 2008} \times 30,4167}{8401 - \text{vyloučené doby}} = \text{OVZ (osobní vyměřovací základ)} \rightarrow \text{VPZ*}$$

$$\frac{5168332 \times 30,4167}{8401 - 875} = 20.889 \rightarrow 13.617 \text{ (VPZ -10.500 plně, } 10.389 \times 30\%) = 3.117,-$$

2) výpočet procentní výměry důchodu

procentní výměra = počet roků do nároku x 1,5% (případně 1,5% za 90 dnů po nároku) z VPZ

Počet roků do nároku (x 1,5% za každý rok)		po nároku (x 1 % za 90 dnů do 30.6.2001) (x 1,5 % za 90 dnů od 1.7.2001)		celkem % z VPZ
46	69	0	0	69%
roků	%	dnů	%	

K procentní výměře důchodu náleží základní výměra **2.170,-Kč** 9.396,- Kč

Důchod celkem **11.566,- Kč**

*) Vysvětlivky – redukce OVZ

do	10.500,-	zápočet plně
nad	10.500,- do 27.000,-	30 %
nad	27.000,-	10 %

Příloha III

Výpočet řádného starobního důchodu žena - S

Rok	Příjem z výdělečné činnosti /roční hrubý příjem v Kč/	Vyloučené doby /rok/	Koeficient	Přepoč. příjem z výdělečné činnosti /v Kč/
1986	31 661	27	7,9470	251 610
1987	42 282	16	7,7842	329 131
1988	42 858	16	7,6106	326 175
1989	41 390	43	7,4305	307 548
1990	46 686	14	7,1682	334 654
1991	52 183	11	6,2117	324 145
1992	52 327	8	5,0721	265 407
1993	60 158	20	4,0493	243 598
1994	73 519	13	3,4157	251 119
1995	137 943	0	2,8824	397 607
1996	144 501	0	2,4344	351 773
1997	162 630	0	2,2022	358 144
1998	157 383	16	2,0145	317 048
1999	136 671	31	1,8613	254 386
2000	123 137	12	1,7461	215 009
2001	130 115	12	1,6089	209 342
2002	145 170	20	1,4993	217 653
2003	164 604	29	1,4047	231 218
2004	198 529	11	1,3172	261 502
2005	195 302	54	1,2523	244 757
2006	208 179	35	1,1748	244 569
2007	214 220	16	1,0942	234 399
2008	209 263	51	1,0000	209 263

Výpočet důchodu:

1) výpočet VPZ (výpočtového základu)

6379901x30,4167 (OVZ)

----- = 24.422 ->14.677(VZ -10.500 plně,13.922 x 30%)= 4.177,-

8401 - 455

2) výpočet procentní výměry důchoduPočet roků do nároku
(x 1,5% za každý rok)

42

roků

63

%

po nároku
(x 1 % za 90 dnů do 30.6.2001)
(x 1,5 % za 90 dnů od 1.7.2001)

180

dnů

3

%

celkem % z VPZ

66%

K procentní výměře důchodu náleží základní výměra **2.170,- Kč** 9.687,- Kč**Důchod celkem** **11.857,- Kč**

Příloha IV

Výpočet předčasného starobního důchodu muž – ST

Rok	Příjem z výdělečné činnosti /roční hrubý příjem v Kč/	Vyloučené doby /rok/	Koeficient	Přepoč. příjem z výdělečné činnosti /v Kč/
1986	41 581	0	7,9470	330 444
1987	43 183	0	7,7842	336 145
1988	43 651	6	7,6106	332 210
1989	52 361	0	7,4305	389 068
1990	53 506	0	7,1682	383 541
1991	58 413	0	6,2117	362 844
1992	73 253	0	5,0721	371 546
1993	85 109	0	4,0493	344 632
1994	102 324	0	3,4157	349 508
1995	109 024	0	2,8824	314 251
1996	105 549	43	2,4344	256 948
1997	123 436	0	2,2022	271 831
1998	136 398	0	2,0145	274 774
1999	130 771	0	1,8613	243 404
2000	130 970	9	1,7461	228 687
2001	140 524	0	1,6089	226 089
2002	159 254	0	1,4993	238 769
2003	159 833	0	1,4047	224 517
2004	26 197	276	1,3172	34 507
2005	156 776	25	1,2523	196 330
2006	181 930	0	1,1748	213 731
2007	178 492	0	1,0942	195 306
2008	131 329	92	1,0000	131 329

Výpočet důchodu:

1) výpočet VPZ (výpočtového základu)

6250437 x 30,4167 (OVZ)

----- =23.915 ->14.525(VZ-10.500 plně,13.415 x 30%)= 4.025,-

8401 - 451

2) výpočet procentní výměry důchoduPočet roků do nároku
(x 1,5% za každý rok)

45 roků

srážka před nárokem
(za 90 dnů srážka 0,9% trvale)

67,5 %

538 dnů

5,4 %

celkem % z VPZ

62,1 %

K procentní výměře důchodu náleží základní výměra **2.170,- Kč** 9.021,- Kč**Důchod celkem** **11.191,- Kč**

Příloha V

Výpočet předčasného starobního důchodu žena – ST

Rok	Příjem z výdělečné činnosti /roční hrubý příjem v Kč/	Vyloučené doby /rok/	Koeficient	Přepoč. příjem z výdělečné činnosti /v Kč/
1986	37 135	3	7,9470	295 112
1987	35 618	0	7,7842	277 258
1988	33 683	0	7,6106	256 348
1989	38 210	0	7,4305	283 919
1990	38 385	0	7,1682	275 151
1991	52 170	0	6,2117	324 064
1992	69 412	0	5,0721	352 065
1993	98 762	0	4,0493	399 917
1994	89 478	0	3,4157	305 630
1995	107 027	0	2,8824	308 494
1996	111 978	0	2,4344	272 599
1997	125 234	0	2,2022	275 790
1998	127 457	0	2,0145	256 762
1999	140 961	0	1,8613	262 371
2000	135 518	0	1,7461	236 628
2001	138 059	0	1,6089	222 123
2002	131 528	25	1,4993	197 200
2003	145 190	0	1,4047	203 948
2004	161 618	0	1,3172	212 883
2005	153 763	90	1,2523	192 227
2006	156 850	0	1,1748	184 267
2007	170 352	0	1,0942	186 399
2008	153 335	46	1,0000	153 335

Výpočet důchodu:

1) výpočet VPZ (výpočtového základu)

5934838 x 30,4167 (OVZ)

----- = 21.916->13.925(VZ -10.500 plně,11.416 x 30%)= 3.425,-

8401 - 164

2) výpočet procentní výměry důchoduPočet roků do nároku
(x 1,5% za každý rok)srážka před nárokem
(za 90 dnů srážka 0,9% trvale)

celkem % z VPZ

41

61,5

417

4,5

57%

roků

%

dnů

%

K procentní výměře důchodu náleží základní výměra **2.170,- Kč**)

7.938,- Kč

Důchod celkem**10.108,- Kč**

PŘÍLOHA V

Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968

Rok narození	Důchodový věk						
	muž	žena s počtem vychovaných dětí					
		0	1	2	3	4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r	61r+8m	60r+4m	59r	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+4m	62r	60r+8m	59r+4m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+8m	62r+4m	61r	59r+8m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	62r+8m	61r+4m	60r	60r	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r	61r+8m	60r+4m	60r+4m	59r
1961	64r+4m	64r+4m	63r+4m	62r	60r+8m	60r+8m	59r+4m
1962	64r+6m	64r+6m	63r+8m	62r+4m	61r	61r	59r+8m
1963	64r+8m	64r+8m	64r	62r+8m	61r+4m	61r+4m	60r
1964	64r+10m	64r+10m	64r+4m	63r	61r+8m	61r+8m	60r+4m
1965	65r	65r	64r+8m	63r+4m	62r	62r	60r+8m
1966	65r	65r	65r	63r+8m	62r+4m	62r	61r
1967	65r	65r	65r	64r	62r+8m	62r	61r+4m
1968	65r	65r	65r	64r	63r	62r	61r+8m

PŘÍLOHA VI

Dotazník

DOTAZNÍK

Obracíme se na Vás s prosbou o vyplnění jednoduchého dotazníku, který je součástí výzkumu „Proč se lidé rozhodují pro předčasný starobní důchod“. Vyplnění dotazníku je DOBROVOLNÉ a naprosto ANONYMNÍ.

Předem děkujeme za Váš čas a spolupráci.

U otázky ZAKROUŽKUJTE odpověď, která nejlépe a nejpřesněji vyjadřuje Váš názor nebo postoj.

1. Považujete životní úroveň Vaší rodiny za

- a) velmi dobrou
- b) spíše dobrou
- c) ani dobrou, ani špatnou
- d) spíše špatnou
- e) velmi špatnou

2. Kde jste se dozvěděl(a) o existenci možnosti odejít do důchodu dříve?

- a) z televize, z novin
- b) od známých
- c) na Úřadu práce
- d) na pracovišti Okresní správy sociálního zabezpečení, popř. z letáku České správy sociálního zabezpečení
- e) jinak.....

3. Pokud jste se někdy (nyní) informoval(a) na některém z pracovišť OSSZ o možnostech odchodu do předčasného starobního důchodu, byl(a) jste s informacemi spokojen(a), byly podle Vás dostatečné, dostal(a) jste prostor pro své dotazy?

- a) ano
- b) ne
- c) ne, a proč.....

4. Byly Vám informace podány srozumitelnou formou?

- a) ano
 - b) ne
-

5. Na které Okresní (Pražské, Městské) správě sociálního zabezpečení jste se informoval(a)?

.....

6. Jste evidován(a) na Úřadu práce?

- a) ano
- b) ne

7. Pokud jste odpověděl(a) na předchozí otázku „ano“, uveďte jak dlouho?

- a) méně než 3 měsíce
- b) 3 -6 měsíců
- c) 7 -12 měsíců
- d) 1,1 - 2 roky
- e) více než 2 roky

8. Jak popíšete svůj zdravotní stav?

- a) cítím se zdrav(a)
- b) necítím se zdrav(a)
- c) jiné.....

9. V případě, že uvažujete o odchodu do předčasného důchodu, uveďte hlavní důvod:

- a) nemohu sehnat práci
- b) nevyhovující zdravotní stav
- c) nechci už pracovat, necítím se na práci
- d) jiný důvod, můžete uvést jaký.....

10. Uveďte 3 výhody Vašeho odchodu do předčasného starobního důchodu:

1.
2.
3.

11. Uved'te 3 nevýhody předčasného starobního důchodu, které jsou pro Vás podstatné:

1.
2.
3.

12. Kdyby Vám byla nabídnuta možnost vypočítat výši Vašeho důchodu, přijmete tuto možnost?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

13. Jste:

- a) žena
- b) muž

14. Věk

.....

15. Nejvyšší ukončené vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen(a) bez maturity
- c) vyučen(a) s maturitou
- d) středoškolské bez maturity
- e) středoškolské s maturitou
- f) vyšší odborné
- g) vysokoškolské

16. Kde bydlíte?

- a) v bytě v osobním vlastnictví
- b) v nájemním bytě
- c) v rodinném domě

17. Jste:

- a) svobodný, svobodná
- b) ženatý, vdaná
- c) rozvedený, rozvedená
- d) vdovec, vdova

Děkujeme za Vaše názory a za čas strávený nad tímto dotazníkem.

ABSTRAKT

BUMANOVÁ, M. *Proč se lidé rozhodují pro předčasný starobní důchod*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Šimečková.

Klíčová slova: sociální stát, sociální zabezpečení, sociální pojištění, důchodové pojištění, nárok, dávka, starobní důchody, předčasné starobní důchody, výše důchodu, srážka.

Práce se zabývá současnými nároky na důchodové dávky a také výší přiznané dávky. Je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část stručně popisuje vznik sociálního státu a jeho politiky, přes vznik sociálního zabezpečení jako určité formy finanční jistoty při nečekaných životních událostech až do vzniku důchodových systémů. Stručně popisuje historii vývoje důchodového pojištění v ČR od roku 1918. Popisuje vývoj a změny v oblasti nároků a výše důchodových dávek. Nově obsahuje navržené a částečně již schválené reformy důchodů od 1.1.2010.

Praktická část obsahuje dotazníkové šetření. Respondenti (klienti OSSZ České Budějovice informující se nebo žádající o předčasný starobní důchod) odpovídají na otázky týkající se jejich pohnutek, vedoucích k podání žádosti o dávku. V závěru práce jsou výstupy z teoretické částky konfrontovány s výsledky dotazníkového šetření. Obě části práce (teoretická i praktická) odhalují pohnutky klientů, které je vedou k odchodu do důchodu dříve než vznikne řádný nárok na dávku. Najdeme zde i zajímavé podněty samotných žadatelů.

ABSTRACT

BUMANOVA, M. Why people decide for the premature retirement? České Budějovice 2009.

Key words: social state, social security, social insurance, pension insurance, claim, pension payment, old age pension, premature old age pension, amount of pension, deduction.

This document deals with present claims to pension payment and to amount of recognized payment, as well. It is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part describes shortly the constitution of the social state and its incomes policy. It goes on from the formation of the social security to the formation of the modern pension systems. This document outlines history of the establishment of the pension insurance in The Czech Republic since 1918. It describes trend and changes in the sphere of the claims and amounts of the pension payments. It includes newly the nominated reforms of the pensions that have been accepted partly and that shall be valid from 1st of January, 2010.

Practical part includes the field research via questionnaire. Respondents (clients of the District administration of the social security in České Budějovice who inform themselves or who ask for the premature old age pension) answer the questions concerning their motives that result in applying for the claim. Practical part shows clients' motivation that entail the retirement before the legitimate claim for the pension payment comes on.